

Evaluatie Warenwetbesluit tatoeëren en piercen

Eindrapport

Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van Volksgezond-
heid, Welzijn en Sport

Judith Zweers
Ton Grimmius

Projectnummer: BA3918

Zoetermeer, 8 december 2011

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Research voor Beleid. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Research voor Beleid. Research voor Beleid aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Voorwoord

Dit rapport doet verslag van een evaluatieonderzoek van het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen. Het betreft een evaluatie van het besluit en de wijze waarop hieraan uitvoering is gegeven.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), in de periode augustus tot en met oktober 2011. De onderzoeksgegevens zijn verkregen door persoonlijke interviews en twee internetenquêtes: een enquête onder consumenten die in de afgelopen drie jaar een tatoeage of piercing hebben laten zetten, en een enquête onder tatoeëerders en piercers.

Het onderzoek is vanuit het ministerie van VWS begeleid door mw. L. Groeneweg en mw. M. van Vugt.

Ton Grimmius en Judith Zweers

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies	9
1 Evaluatie Warenwetbesluit tatoeëren en piercen	19
1.1 Totstandkoming Warenwetbesluit tatoeëren en piercen	19
1.2 Het gevoerde beleid in het kort	20
1.3 Evaluatie van het Warenwetbesluit	20
1.4 Aanpak van het onderzoek	22
2 Het beroepsveld	25
2.1 Afgegeven vergunningen	25
2.2 Organisatiegraad, opleiding en de vergunde ruimte	26
2.3 Conclusie	31
3 Warenwetbesluit tatoeëren en piercen en het vergunningstelsel	33
3.1 Warenwetbesluit tatoeëren en piercen	33
3.2 Ministerie: verantwoordelijk voor uitwerking beleid	35
3.3 Uitwerking hygiënerichtlijnen	35
3.4 Vergunningverlening, toezicht en handhaving	36
3.5 Voorlichting aan de consument	38
3.6 Omgang met klachten	39
3.7 Samenvatting en conclusies	39
4 Oriëntatie door de consument	41
4.1 Bekendheid met vergunning en RIVM-websites	41
4.2 Oriëntatie op gezondheidsrisico's	42
4.3 Factoren bij de keuze van een shop/studio	43
4.4 Conclusies	44
5 Hygiënerichtlijnen	45
5.1 Draagvlak voor de hygiënerichtlijnen	45
5.2 Kennis en begrip van de richtlijnen	49
5.3 Naleving van de hygiënerichtlijnen	51
5.4 Naleving van de leeftijdsgrenzen	54
5.5 Informatieverstrekking aan de consument	54
5.6 Conclusies	57
6 Vergunningverlening en toezicht hygiëne (GGD)	59
6.1 Ervaringen van het veld met GGD-inspecteurs	59
6.2 Gedrag vergunninghouders tijdens en na inspectie	60
6.3 Inspecties op afspraak	62
6.4 Geldigheidstermijn en kosten van de vergunning	62
6.5 Draagvlak voor het vergunningstelsel	65
6.6 Conclusies	67

7	Toezicht en handhaving door de nVWA	69
	7.1 Meningen over het vóórkomen van illegale praktijken	69
	7.2 Indicaties voor illegale praktijken uit de consumenten-enquête (tatoeage en piercing)	70
	7.3 Aanpak van illegale praktijken: beleid van de nVWA	72
	7.4 Conclusie	72
8	Gezondheidsrisico's bij tatoeëren en piercen	73
	8.1 Percentage complicaties in praktijk	73
	8.2 Complicaties naar type behandelruimte	73
	8.3 Conclusies	75

Samenvatting en conclusies

Van augustus tot en met oktober 2011 is het in 2007 van kracht geworden Warenwetbesluit tatoeëren en piercen, en de wijze waarop hieraan uitvoering is gegeven, geëvalueerd. Deze 'Samenvatting en conclusies' bevatten de hoofdlijnen en belangrijkste bevindingen van deze evaluatie, evenals een aantal aandachtspunten voor toekomstig beleid.

A. WETGEVING, BELEID EN AANPAK EVALUATIE

Wetgeving

Het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen (hierna: het besluit) heeft betrekking op de volgende handelingen:

- tatoeëren
- piercen
- permanente make-up en cosmetische camouflage (hierna: PMU)
- het prikken van gaatjes in het kraakbeen van het oor of de oorlel en de neusvleugel met een piercinginstrument

Met het besluit is een wettelijke basis gecreëerd om hygiënisch werken in de branches te reguleren. Doel hiervan is nadelige gezondheidseffecten van het aanbrengen van bovengenoemde lichaamsversieringen te minimaliseren.

Hiertoe is eerst de Warenwet op twee punten aangepast, ten eerste om het stellen van eisen aan het gebruik van een product mogelijk te maken en ten tweede om de mogelijkheid te creëren dat de GGD-en naast de nVWA¹ een rol in het toezicht kunnen vervullen. Een aantal bepalingen van het besluit is nader uitgewerkt in de eveneens in 2007 van kracht geworden Warenwetregeling tatoeëren en piercen.

Het gevoerde beleid

Het besluit heeft geresulteerd in een vergunningstelsel, met de volgende kernelementen.

- Piercers en tatoeëerders, inclusief ondernemers die PMU aanbrengen, dienen voor de uitoefening van hun werkzaamheden - met uitzondering van het prikken van gaatjes in de oorlel - een vergunning aan te vragen bij de GGD.
- De GGD inspecteert de ruimte en aanwezige materialen, en inspecteert de handelwijze van de behandelaar op basis van hiertoe ontwikkelde hygiënerichtlijnen.
- Bij een gunstige uitkomst van de inspectie verstrekt de GGD de aanvrager namens de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) een vergunning.
- De aanvrager is voor deze vergunning een retributie verschuldigd.
- De GGD kan opnieuw besluiten tot inspectie op basis van klachten over de hygiëne en kan de vergunning intrekken.
- De nVWA controleert vergunningplichtige ondernemers op aanwezigheid van de vergunning.

Daarnaast maakt informatie richting de consument onderdeel uit van het beleid. Het betreft informatie over vergunninghouders via websites die beheerd worden door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en schriftelijke informatie over risico's van het laten

¹ De nieuwe Voedsel en Warenautoriteit.

plaatsen van lichaamsversieringen en over verzorging van de wond, te verstrekken door de ondernemers zelf.

Evaluatie: aanpak van het onderzoek

De hoofdvraag van de evaluatie luidde: is het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen en het beleid dat daaromtrent gevoerd wordt effectief? Dit onderzoek richtte zich op de mate waarin de hierboven genoemde beleidselementen op zich én in onderlinge samenhang al dan niet bijdragen aan het minimaliseren van nadelige gezondheidseffecten bij tatoeëren en piercen.

Voor het onderzoek zijn vertegenwoordigers van instanties die uitvoering geven aan het beleid (zoals toezicht en handhaving) en vertegenwoordigers van de branches geïnterviewd. Mede op basis van deze interviews zijn twee internetenquêtes ontwikkeld: één enquête voor vergunninghouders (de ondernemers) en één voor consumenten die in de afgelopen drie jaar een onder een vergunning vallende lichaamsversiering hebben laten plaatsen.

De enquête onder vergunninghouders had tot doel inzicht te krijgen in de meningen van vergunninghouders over het vergunningstelsel, ervaringen hiermee, en de werkwijzen. Ongeveer een derde van de ondernemers heeft de enquête ingevuld. Voor een ondernemersenquête waarvoor de ondernemers schriftelijk zijn uitgenodigd is dit een goed resultaat. Ook zijn de absolute aantallen groot genoeg om algemene uitspraken te kunnen doen.

Met behulp van een internetenquête onder consumenten is inzicht verkregen in de wijze waarop zij zich oriënteren voordat ze een tatoeage, piercing of PMU laten zetten en hun concrete ervaringen met de behandeling. In totaal hebben 410 respondenten de enquête ingevuld. Het gaat grotendeels om consumenten met tatoeages en/of piercings. Er zijn nauwelijks consumenten met PMU die de enquête hebben ingevuld (slechts 15).

B. BEVINDINGEN EN CONCLUSIES

We hebben de hoofdvraag van het onderzoek gesplitst in een zestal deelvragen. Hieronder gaan we op elk van deze deelvragen in.

1. Is de reikwijdte van de wettelijke regels voldoende om de consument adequate bescherming tegen nadelige gezondheidseffecten bij tatoeage, piercing en PMU te bieden?

Voor wat betreft de meeste handelingen kan deze vraag bevestigend worden beantwoord. Deskundigen zijn van mening dat de wetgeving in grote lijnen adequaat is. Hierop is echter mogelijk een uitzondering. Met name in de schoonheidsspecialistenbranche is sprake van handelingen die sterk lijken op PMU en vergelijkbare gezondheidsrisico's met zich mee brengen. Het gaat bijvoorbeeld om het aanbrengen van hyaluronzuur onder de huid (mesotherapie). Omdat het geen kleurstof betreft, valt deze handeling niet onder het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen. Of de handeling wel onder een andere wet valt (Wet BIG, Geneesmiddelenwet, Wet op de medische hulpmiddelen) is op dit moment nog onvoldoende duidelijk.

Andere handelingen die in het verlengde van tatoeëren en piercen liggen en momenteel niet wettelijk geregeld zijn, zijn het plaatsen van *body implants* of het opzettelijk aanbrengen van littekenweefsel (*scarification*). Het gaat hier echter om zeer uitzonderlijke praktijken die vaak buiten de reguliere praktijkuitoefening van de studio's plaats vinden.

De brancheverenigingen voor tatoeëerders geven aan dat niet alleen een goede hygiëne (waar de wetgeving zich op richt) maar ook goed vakmanschap van belang is voor het voorkómen van nadelige gezondheidseffecten. Te diep tatoeëren of teveel onnodig in de huid prikken tijdens het aanbrengen van de tatoeage zou eveneens tot nadelige gezondheidseffecten kunnen leiden. Wij hebben echter op grond van de enquête onder consumenten geen aanwijzingen gevonden dat dit een probleem is.

Ten slotte wijzen wij nog op het verwijderen van *dermal anchors*. Dit dient te gebeuren door middel van een incisie in de huid. Het is op dit moment nog onduidelijk of deze handeling onder de Warenwet valt dan wel onder de Wet BIG. Dit laatste zou betekenen dat piercers deze handeling niet mogen verrichten. Velen verrichten deze handeling wel. Vaak gebeurt dit door middel van een incisie (de juiste wijze), maar er zijn ook signalen dat het sieraad er uit wordt getrokken. Dit brengt grotere gezondheidsrisico's met zich mee.

Conclusie

Inhoudelijk gezien biedt de huidige wetgeving grotendeels adequate bescherming tegen risico's voor de volksgezondheid. Sommige handelingen vallen niet onder het besluit. Het gaat met name om handelingen in de schoonheidsverzorgingsbranche waarbij stoffen (niet zijnde kleurstoffen) onder de huid worden aangebracht. Verder is er nog onduidelijkheid over welke handelingen piercers wel of niet mogen uitvoeren.

2. Hoe werkt het huidige vergunningstelsel in praktijk?

Voor de werking van het vergunningstelsel hebben we naar twee hoofdelementen van dit stelsel gekeken:

- de hygiënerichtlijnen die de basis vormen voor dit stelsel
- het stelsel zelf (geldigheidstermijn en kosten van de vergunning, en de inspectiewijze)

De **hygiënerichtlijnen** bestaan zowel uit richtlijnen ten behoeve van een hygiënische werkwijze, als wettelijke verplichtingen betreffende leeftijdsgrenzen. Ook bevatten ze wettelijke voorschriften over informatieverstrekking aan de consument: hier gaan we verder op in bij de beantwoording van deelvraag 5.

Richtlijnen betreffende hygiëne

Het draaqlak voor het hygiënische deel van de richtlijnen is in het algemeen groot te noemen. Alle branches hebben hygiënisch werken hoog in het vaandel staan. Dat neemt niet weg dat er op onderdelen kritiek is. De meeste kritiek betreft het verbod op latex handschoenen. Verder is er met name kritiek op de uitvoerbaarheid van de richtlijnen in de praktijk en zijn vrij veel ondernemers van mening dat de infectierisico's beperkt zijn. Deze groep vindt de richtlijnen in verhouding tot deze risico's te streng.

De kennis van de richtlijnen is redelijk groot. Toch lijken niet alle ondernemers de achterliggende gedachte achter de richtlijnen voldoende te doorgronden. Een kwart tot een derde van de ondernemers vindt de richtlijnen moeilijk te lezen of te begrijpen. GGD-inspecteurs merken tijdens inspecties dat ondernemers de richtlijnen weliswaar proberen na te leven,

maar soms over onvoldoende kennis beschikken om ze in praktijk ook goed toe te kunnen passen. Het gaat met name om kennis van de wijze waarop micro-organismen worden overgedragen. Dit beeld wordt bevestigd door de antwoorden uit de ondernemersenquête: de groep ondernemers die de richtlijnen moeilijk te lezen of te begrijpen vindt, valt voor een groot deel samen met de groep ondernemers die de richtlijnen in verhouding tot de infectierisico's te streng vindt.

Draagvlak en kennis/begrip zijn belangrijke voorwaarden voor naleving. Richtlijnen waarvoor het draagvlak laag is, worden minder goed nageleefd. Dit blijkt met name het geval bij het gebruik van handschoenen. Uit de consumentenenquête blijkt dat bij 9% van de aangebrachte piercings in het geheel geen handschoenen werden gedragen tijdens de behandeling en dat bij een kwart (tatoeages) tot een derde (piercings) tijdens de behandeling handschoenen niet werden verwisseld voor een schoon paar. Verder blijkt uit de consumentenenquête dat tijdens de behandeling wel eens werd gerookt, gegeten of gedronken (8% tot 9%), de behandelaar (mogelijk) onder invloed was van drank of drugs (5% tot 6%) en er wel eens huisdieren door de behandelruimte liepen (2% tot 5%). Verder vond 18% tot 19% van de consumenten de behandelruimte er niet zeer schoon en hygiënisch uitzien.

Leeftijdsgrenzen

Het draagvlak voor de wettelijke leeftijdsgrenzen is laag: dat wil zeggen dat met name tatoeëerders en schoonheidsspecialisten de huidige grenzen (tussen 12 en 16 jaar met toestemming van de wettige vertegenwoordiger) onverantwoord ruim vinden. Zij pleiten sterk voor een minimale leeftijdsgrens van 16 jaar, en tussen 16 en 18 jaar alleen tatoeages op niet-zichtbare plaatsen met toestemming van een wettige vertegenwoordiger. Argumenten voor dit pleidooi zijn dat bij jongeren in de groei tatoeages vervormen (door lengtegroei en groei van spiermassa) en dat jongeren de gevolgen van tatoeages vaak nog onvoldoende overzien. Alleen voor wat betreft PMU-behandelingen van ontsierende littekens en voor behandelingen bij aandoeningen als vitiligo en alopecia vinden schoonheidsspecialisten dat behandeling onder de 16 jaar mogelijk zou moeten zijn.

Ruim driekwart van de tatoeëerders en piercers heeft het afgelopen jaar wel eens een verzoek gehad tot het plaatsen van een tatoeage of piercing bij een klant tussen 12 en 16 jaar. Tatoeages worden meestal geweigerd, ook wanneer een wettige vertegenwoordiger toestemming geeft.

Uit de consumentenenquête blijkt overigens dat sommige ondernemers wel akkoord gaan met tatoeages bij klanten onder de 16 jaar. Ook blijkt dat hierbij niet in alle gevallen een wettige vertegenwoordiger aanwezig was.

Het ministerie van VWS heeft niet de intentie de leeftijdsgrenzen aan te passen. Reden hiervoor is dat aanscherping van de huidige leeftijdsgrenzen niet bijdraagt aan de verbetering van de fysieke gezondheid.

Het **vergunningstelsel** houdt in dat elke ondernemer die een onder de vergunningplicht vallende lichaamsversiering aan wil brengen, hiertoe een vergunning nodig heeft. De vergunning dient te worden aangevraagd bij de GGD, die hiertoe een aangekondigde inspectie uitvoert. Tijdens de inspectie wordt de inrichting van de ruimte gecontroleerd, en dient de handeling waarvoor de vergunning geldt, te worden uitgevoerd in bijzijn van de inspecteur. De inspectie kan aanleiding geven tot een verbeterlijst en eventueel tot een herinspectie. Aan de vergunning zijn kosten verbonden voor de ondernemer (vergunningkosten en reis-

kosten). De vergunning diende tot voor kort elke twee jaar te worden aangevraagd en vanaf juni 2011 elke drie jaar. Indien daartoe geen aanleiding is, vindt tijdens de geldigheidsstermijn van de vergunning geen nadere inspectie plaats. Inspecteurs krijgen een tweedaagse opleiding en hebben jaarlijks een terugkomdag. Het is de bedoeling dat zij de richtlijnen kunnen vertalen naar operationeel niveau en daarbij een goede balans tussen de richtlijnen en ondernemerschap bewaren. Inspecteurs zien het als hun taak om, indien nodig, toelichting te geven op de richtlijnen en daarmee het begrip ervan te versterken (*compliance assistance*).

Het draagvlak voor het vergunningstelsel onder ondernemers is niet hoog. Dit heeft onder meer met de volgende factoren te maken.

- De *kosten* worden als hoog ervaren: hoog in relatie tot de omzet (met name schoonheidsspecialisten die PMU maar af en toe aanbrengen) en/of hoog in relatie tot het werk van de inspecteurs. Veel ondernemers hebben de indruk dat de tijdsinvestering waarop de vergunningkosten zijn gebaseerd, aanmerkelijk lager zijn dan de tijdsinvestering in praktijk. De tijdsinvestering van een gemiddelde inspectie (inclusief de voorbereiding en administratieve afhandeling) ligt inderdaad lager dan de norm.¹ Niet zichtbaar is echter de tijd die nodig is voor opleiding van de inspecteurs (inclusief terugkomdagen) en voor handelingen die niet direct met een inspectie samenhangen, zoals afhandeling van vragen van vergunninghouders, rappelleren bij verlopen van de vergunning, etc. Ook is duidelijk dat de tijdsinvestering bij inspecties om diverse redenen sterk kan verschillen per vergunninghouder (door gebruik van apparatuur of disposables, door het werken met bekende of onbekende producten, en door verschillen in mate van begrip van hygiëne bij vergunninghouders).
- De *geldigheidstermijn* van de vergunning wordt als te kort ervaren.
- Een vrij grote groep ondernemers zet vraagtekens bij de zin van aangekondigde inspecties, omdat de ruimte en handelingswijze kunnen worden aangepast en dus niet over een hoeven te komen met de situatie in praktijk tijdens de geldigheidstermijn van de vergunning. Van de tatoeëerders en piercers vindt ruim een derde aangekondigde inspecties zinloos, en nog eens ruim een derde vindt dit ten dele. Bij de schoonheidsspecialisten vindt ruim een tiende aangekondigde inspecties zinloos en vindt ruim een derde dit ten dele.
- Er is ergernis over inspecteurs (verschillen tussen benaderingswijze van inspecteurs zijn vaak groot, wat irritatie en de schijn van willekeur oproept).

Daarnaast vinden veel ondernemers dat onvoldoende aandacht is gegeven aan goede voorlichting aan de consument (zie verder deelvraag 5) en dat illegale praktijken onvoldoende zijn aangepakt (zie verder deelvraag 3). Verder leeft vooral onder tatoeëerders het beeld dat het vergunningstelsel heeft bijgedragen aan een toename van het aantal 'beunhazen' met vergunning. Voor deze laatstgenoemde aanname hebben wij geen bewijs kunnen vinden.

Overigens is bewust gekozen voor aangekondigde inspecties. Onaangekondigde inspecties betekenen namelijk dat in veel gevallen alleen de fysieke ruimte kan worden geïnspecteerd en niet de handeling, omdat de betreffende handeling op dat moment niet wordt uitgevoerd. Dit speelt het minste bij tatoeëerders, die veelal een groot deel van de werkweek

¹ De kosten van een vergunning zijn gebaseerd op normtijden per type vergunning.

daadwerkelijk tatoeëren. De kans op het kunnen inspecteren van de handeling bij onverwacht bezoek is hier redelijk groot. Voor piercers is deze kans veel kleiner, en voor schoonheidsspecialisten is deze kans zelfs erg klein, aangezien PMU voor hen vaak een niet veel voorkomende handeling is.

Conclusie

Al met al kenmerkt het vergunningstelsel, waar de richtlijnen onderdeel van uitmaken, zich door een aantal duidelijke sterke en een aantal duidelijke zwakke punten. Er zijn de volgende sterke punten.

- Groot draagvlak voor hygiënisch werken in de branches
- Een pragmatische benadering door inspecteurs (balans tussen richtlijnen en ondernemerschap)
- *Compliance*-benadering van de inspecteurs: indien nodig toelichting geven op de achtergrond van de richtlijnen om het begrip ervan te verhogen.

Daarnaast zijn er de volgende zwakke punten.

- Onvoldoende draagvlak voor specifieke hygiënerichtlijnen, met name het verbod op het gebruik van latex handschoenen
- Onvoldoende begrip van (de achtergrond van) de hygiënerichtlijnen bij vergunninghouders
- Verschillen tussen inspecteurs (in meer of mindere mate een goede balans tussen regels en ondernemerschap kunnen vinden)
- Voor inspecties wordt van tevoren een afspraak gemaakt: ze zijn dus niet onaangekondigd. Hierbij moet worden opgemerkt dat onaangekondigde inspecties weer een nieuw zwak punt tot gevolg zouden hebben, namelijk het veelal niet kunnen inspecteren van de handeling. Hiervoor zouden extra bezoeken nodig zijn, wat kostenverhoging in de hand werkt.

Ten slotte is er veel kritiek op de ruime leeftijdsgrenzen. Dit geldt overigens niet voor behandelingen ten behoeve van bijwerken van littekens of bij huidaandoeningen. Vanuit het ministerie van VWS is echter geen intentie om leeftijdsgrenzen aan te passen, omdat deze geen relatie met fysieke gezondheidsrisico's hebben.

3. Hoe werkt het toezicht en de handhaving door de nVWA in praktijk?

Waar de verantwoordelijkheid voor toezicht op hygiënisch werken ligt bij de GGD, valt de verantwoordelijkheid voor toezicht en handhaving op aanwezigheid van een vergunning onder de nVWA. Ook controle op de wettelijk gestelde leeftijdsgrenzen valt onder de nVWA. De nVWA volgt hierbij verschillende sporen.

- Controles uitvoeren bij ondernemers die geen vergunning meer hebben (maar in het verleden wel hadden). Dit gebeurt via een webapplicatie Tatoeus die zowel voor de GGD-en als voor de nVWA toegankelijk is. Hierin is te zien welke ondernemer welke vergunningen heeft of had.
- Controles uitvoeren bij ondernemers op basis van binnengekomen klachten over illegale praktijken (i.e. werken zonder vergunning).
- Opsporen van illegale praktijken bij onbekende ondernemers.

Controles door de nVWA vinden altijd onaangekondigd plaats. Indien de nVWA-controleur een illegale onderneming aantreft, volgt in principe een boete. Wanneer de ondernemer echter aannemelijk weet te maken niet op de hoogte te zijn geweest van het vergunningstelsel en een vergunning te zullen gaan aanvragen, blijft het meestal bij een schriftelijke

waarschuwing. Recentelijk heeft de nVWA besloten dit beleid aan te passen en standaard een boete op te leggen.

De afgelopen jaren heeft de focus sterk gelegen op de eerste twee sporen. Hierbij zijn duidelijke successen geboekt. Veel ondernemers die op basis van Tatoeus werden bezocht, vroegen alsnog een vergunning aan. Naar aanleiding van klachten werden in 2010 75 illegale ondernemers opgespoord.

Het derde spoor blijkt in praktijk lastig, omdat voor het binnen treden van een woning toestemming nodig is van het Openbaar Ministerie en de politie ingeschakeld moet kunnen worden. Hiervoor is bewijs nodig van ondernemerschap en daadwerkelijk gebruik van onder de vergunning vallende materialen. Recentelijk is de nVWA, samen met het ministerie van VWS gestart met het uitvoeren van experimenten met een nieuwe werkwijze die opsporing moet vergemakkelijken.

Conclusie

Ook toezicht en handhaving door de nVWA heeft sterke en zwakke kanten, waarbij moet worden opgemerkt dat recentelijk belangrijke stappen zijn ondernomen om de zwakke punten aan te pakken. Zo bleef tot voor kort de *actieve* opsporing van ondernemers die zonder vergunning werken en nooit eerder een vergunning hebben gehad (derde spoor), enigszins achter. Dit heeft in de afgelopen jaren bijgedragen aan een afkalvend draagvlak voor het vergunningstelsel. Inmiddels is begonnen met een nieuwe werkwijze die opsporing beter mogelijk maakt. Het tot voor kort vigerende beleid geen boeterapport op te maken indien een illegale ondernemer aangeeft een vergunning te zullen aanvragen, heeft eveneens geleid tot felle kritiek vanuit de branches. Inmiddels is het beleid ook op dit punt aangepast en wordt wel standaard een boeterapport opgemaakt.

Een sterk punt is de samenwerking met de GGD via de webapplicatie Tatoeus: dit verloopt goed. Ook het onaangekondigde aspect van de controles is een sterk punt. Naar aanleiding van binnengekomen klachten worden illegale ondernemingen opgespoord.

4. In hoeverre is, ondanks toezicht en handhaving, sprake van risicovolle en/of illegale¹ praktijken?

Volgens met name de tatoeëerders komen illegale praktijken op grote schaal voor. Overigens zijn de brancheverenigingen van tatoeëerders van mening dat ondernemers zonder vergunning niet per definitie onhygiënisch werken, en dat het werken met vergunning geen garantie is voor hygiënisch werken.

Welke indicaties zijn er bij tatoeage en piercing voor het vóórkomen van ondernemers zonder vergunning? De consumentenenquête biedt sterke aanwijzingen dat ongeveer 5% van de gedurende de laatste drie jaren gezette tatoeages en piercings illegaal is gezet, namelijk in een van buiten niet als zodanig herkenbare ruimte die niet speciaal was ingericht voor de betreffende handeling. De nVWA heeft in 2010 op basis van binnengekomen klachten 75 illegale ondernemers opgespoord, waaronder ook tatoeëerders. Wij concluderen hieruit dat er weliswaar ondernemers zijn die illegaal tatoeëren, maar dat zij dit waarschijnlijk niet als *core business* doen en dat het dus niet op grote schaal voorkomt.

Verreweg de meeste tatoeages (88%) en piercings (96%) die in de afgelopen drie jaar zijn gezet, zijn met een grote mate van zekerheid gezet door een vergunninghouder (namelijk

¹ Met 'illegaal' doelen we hier op ondernemers die tatoeëren en/of piercen, maar hier niet de benodigde vergunning voor hebben.

in een van buiten als zodanig herkenbare ruimte). Van ongeveer 6% van de tatoeages en 1% van de piercings is dit niet te zeggen.

Welke indicaties zijn er voor het vóórkomen van ondernemers die niet hygiënisch werken? Er zijn de afgelopen jaren geen uitbraken geweest van HIV of hepatitis B of C die gerelateerd kunnen worden aan het zetten van een tatoeage of piercing. Uit de consumentenenquête blijkt dat het aantal tatoeages en piercings waarbij complicaties bij de genezing van de wond zijn opgetreden klein is. Het percentage tatoeages waarbij de wond niet goed geneest is 2%; bij piercings is dit hoger (6%). Uit de enquête blijkt een goede genezing bij tatoeage duidelijk samen te hangen met de plaats waar de tatoeage wordt gezet. De kans op een complicatie bij een tatoeage die in een van buiten duidelijk herkenbare tatoeage-shop is gezet, blijkt erg klein. Het gaat hier vrijwel zeker om ondernemers met een vergunning. Een klein deel van de consumenten had de tatoeage laten zetten in een niet van buiten als zodanig herkenbare behandelruimte, die niet speciaal voor de behandeling was ingericht: hier blijkt het risico op complicaties aanzienlijk groter.

Bij piercings is het risico op complicaties in een van buiten herkenbare shop/studio groter dan het geval is bij tatoeages. Hoewel een zeer klein aantal respondenten een piercing in een niet van buiten herkenbare behandelruimte heeft laten zetten, lijkt ook hier sprake te zijn van een verhoogd risico op complicaties.

Conclusie

Er zijn indicaties dat tatoeages en piercings illegaal worden gezet, maar het is ook duidelijk dat dit weinig voorkomt. De kans op complicaties bij het zetten van tatoeages en piercings in de afgelopen drie jaar was klein, waarbij illegale praktijken een duidelijk verhoogd risico gaven. Complicaties bij vergunninghouders kwam in zeer beperkte mate voor. De kans hierop was groter bij piercers dan bij tatoeëerders.

5. Hoe effectief is het informatiebeleid richting de consument?

Voorlichting aan de consument bestaat uit de volgende componenten.

- informatie over vergunninghouders via een aantal websites van het RIVM en posters in shops die consumenten op deze websites wijzen
- informatie over gezondheidsrisico's bij tatoeage en piercing, te vinden op websites van GGD, shops en de nVWA
- informatie over gezondheidsrisico's, verplicht te verstrekken door de behandelaar (schriftelijk) aan consumenten
- informatie over verzorging van de wond, verplicht te verstrekken door de behandelaar (schriftelijk) aan consumenten

Hoewel bijna driekwart van de consumenten (73%) zegt bekend te zijn met de vergunning, heeft slechts 5% van de consumenten die een tatoeage liet zetten, en 8% van degenen die zich liet piercen, een van de websites van het RIVM geraadpleegd. De websites zijn via *google* overigens nauwelijks vindbaar, en bevatten weinig meer informatie dan een lijst met vergunninghouders.

De meeste consumenten vinden dat zij zich van tevoren goed, of redelijk hebben georiënteerd op de gezondheidsrisico's. Dit deden zij meestal via de websites van de shops, via familie, vrienden en kennissen, en via de website van de GGD. Een goede hygiëne en na-

zorg, en de artistieke kwaliteit zijn voor hen de twee belangrijkste factoren op basis waarvan de keuze voor een shop of studio wordt gemaakt. Aanwezigheid van een vergunning komt bij piercing op de derde plaats, en bij tatoeage op de vierde (na prijs).

Hoewel de meeste consumenten (87%) terecht denken dat de vergunning staat voor een goede hygiëne ter voorkoming van infecties, denkt 50% ten onrechte dat de vergunning (ook) staat voor vakmanschap en denkt 22% dat dit (ook) staat voor artistieke kwaliteit.

Behandelaars zijn verplicht de consument schriftelijk informatie te verstrekken over risico's van de behandeling. Van de consumenten zegt echter 26% (bij tatoeage) en 18% (bij piercing) hier in het geheel geen informatie over te hebben ontvangen en 29% (bij tatoeage) en 30% (bij piercing) zegt deze informatie alleen mondeling te hebben gekregen. Deze verplichting geldt ook voor informatie over nazorg. Informatie over nazorg wordt bijna altijd gegeven, maar lang niet altijd schriftelijk: ruim eenderde van de consumenten zegt deze informatie niet schriftelijk te hebben ontvangen. Voor 8% (bij tatoeage) en 10% (bij piercing) was het de consument niet (geheel) duidelijk op welke wijze de wond verzorgd diende te worden.

De meeste consumenten die te maken hadden gehad met complicaties gaven aan dat deze complicaties vooral te maken hadden met een slechte nazorg door henzelf.

Conclusies

De informatieverstrekking aan de consument laat sterk te wensen over.

Dit geldt in de eerste plaats voor informatie over de betekenis van de vergunning (deze staat immers alleen voor hygiënisch werken en niet voor vakmanschap of artistieke kwaliteit), en voor informatie over de vergunninghouders (welke ondernemer heeft een vergunning). De websites van het RIVM bevatten weinig informatie en zijn slecht vindbaar.

De informatieverstrekking over de gezondheidsrisico's en over de wondverzorging door de behandelaars laat eveneens te wensen over.

6. Wordt het hoofddoel van het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen, een minimalisering van nadelige gezondheidseffecten, gehaald?

Het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen en de in het verlengde hiervan opgestelde hygienerichtlijnen bieden in het algemeen een adequate bescherming tegen gezondheidsrisico's verbonden aan tatoeëren en piercen. Mogelijke uitzondering zijn sommige behandelingen die niet onder het besluit vallen, zoals meso-therapie.

De vraag is vervolgens of het besluit en de uitwerking daarvan effectief zijn. Statistisch gezien is deze vraag niet te beantwoorden omdat er geen gegevens zijn over het aantal complicaties voordat het vergunningstelsel in werking trad. Wel kunnen we op basis van het onderzoek een aantal conclusies trekken over de werkzaamheid van het stelsel.

Op basis van de consumentenenquête kunnen we concluderen dat zich de laatste drie jaren weinig complicaties hebben voorgedaan. Hoewel van het totale aantal aangebrachte tatoeages en piercings slechts een klein gedeelte wordt aangebracht in een van buiten niet als shop/studio herkenbare (en dus mogelijk niet vergunde) ruimte, blijkt dat het gezondheidsrisico in deze gevallen aanmerkelijk groter is dan wanneer men een tatoeage of piercing laat zetten in een duidelijk herkenbare – en daarmee waarschijnlijk vergunde – studio of

shop. Vanuit dit oogpunt is het van belang dat de nVWA bezig is het toezicht op illegale praktijken te intensiveren.

De hygiënerichtlijnen kunnen op zichzelf rekenen op een groot draagvlak binnen de branche. Het komt echter nogal eens voor dat ondernemers niet altijd precies weten hoe ze de regels moeten interpreteren en/of toepassen. In deze situaties geven de GGD-inspecteurs in het kader van de vergunningverlening toelichting op de achtergrond en toepassing van de richtlijnen.

Een zwak punt is de voorlichting. Het gaat om voorlichting door de overheid aan het publiek over de betekenis van de vergunning, over ondernemers met een vergunning en over de risico's van het laten zetten van een lichaamsversiering bij een niet-vergunde onderneming. Tevens gaat het om voorlichting door de ondernemers aan hun klanten over de risico's en nazorg van een lichaamsversiering. De effectiviteit van het stelsel kan worden verhoogd door verbetering van de voorlichting.

Een ander zwak punt is dat de inspecties bij de vergunninghouders aangekondigd zijn en in principe alleen plaats vinden ten behoeve van vergunningverlening. De mogelijkheid bestaat dat in de periode tussen twee vergunningverleningen minder hygiënisch wordt gewerkt dan tijdens de inspectie.

In de branche is veel bezwaar tegen het vergunningstelsel omdat in vergelijkbare branches (tandartsen en horeca) inspecties voor de ondernemer kosteloos zouden zijn, het stelsel de ondernemers op kosten jaagt en er geen tussentijdse onaangekondigde inspecties zijn. Hierover is op te merken dat, hoewel zich nauwelijks complicaties voordoen, het op niet-hygiënische wijze zetten van tatoeages en piercings verstrekkende gevolgen voor de gezondheid kan hebben (infecties of besmettelijke ziekten als hepatitis B en C en HIV). Het is begrijpelijk dat de overheid daarom kiest voor regulering. Vanwege de lage organisatiegraad van met name de tatoeëerders en piercers is het, zoals in andere branches vaak wel het geval is, niet mogelijk deze regulering in hoge mate aan de branche zelf over te laten (zelfregulering).

C. AANDACHTSPUNTEN VOOR TOEKOMSTIG BELEID

Uit het onderzoek blijkt dat de reikwijdte van de huidige wetgeving in principe toereikend is om de consument bescherming te bieden tegen nadelige gezondheidsrisico's als gevolg van tatoeëren en piercen. Over enkele handelingen zijn echter onduidelijkheden. Wat deze handelingen betreft doen wij de volgende aanbevelingen.

- Zoek nader uit welke handelingen piercers wel en niet uit mogen voeren (wij denken hierbij aan het verwijderen van *dermal anchors*).
- Indien piercers niet bevoegd zijn tot het verwijderen van *dermal anchors*, zou dit helder naar de ondernemers gecommuniceerd dienen te worden.
- Indien piercers hiertoe wel bevoegd zijn, verdient het aanbeveling om de wijze waarop deze handeling hygiënisch wordt verricht, op te nemen in de hygiënerichtlijnen voor het zetten van piercings.
- Ga voor wat betreft de handelingen in de schoonheidsverzorgingsbranche waarbij andere stoffen dan kleurstoffen onder de huid worden aangebracht, na of deze handelingen onder een andere wet vallen of onder te brengen zijn, of dat een aanpassing in het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen noodzakelijk is.

De wijze waarop het Warenwetbesluit is uitgewerkt in het huidige vergunningstelsel werkt in principe naar behoren. De ernst van de mogelijke infectierisico's is groot (besmetting met HIV, Hepatitis A of B). Daarbij blijkt uit dit onderzoek dat een deel van de ondernemers onvoldoende inzicht heeft in deze risico's en de wijze waarop de risico's vermeden kunnen worden. Enerzijds betekent dit dat behoefte is aan regulering. Aangezien met name de tatoeërders- en piercersbranches niet in staat kunnen worden geacht tot zelfregulering te komen, ligt hier een taak voor de overheid. Anderzijds betekent dit dat de huidige compliance-benadering van de inspecteurs, waarbij de achtergrond van de richtlijnen wordt toegelicht, belangrijk is en dient te worden voortgezet.

De wijze waarop de regulering in de afgelopen jaren vorm heeft gekregen, kent enkele zwakke plekken. Op een aantal punten is verbetering mogelijk.

Het *eerste verbeterpunt* betreft de algemene voorlichting aan de consument, zowel voorlichting over de aard van de vergunning en een overzicht met vergunninghouders, als over nazorg van de wond. Wij doen hierover de volgende aanbevelingen.

- Verbeter de huidige websites van het RIVM (uitbreiding van het informatieaanbod op de websites, bijvoorbeeld door informatie over gezondheidsrisico's en over nazorg van de wond toe te voegen, en door informatie te geven over de risico's van het laten zetten van een lichaamsversiering bij een niet vergunde onderneming).
- Maak op deze websites duidelijk waar de vergunning wel voor staat (hygiënisch werken) en waar deze niet voor staat (vakmanschap en artistieke kwaliteit).
- Zorg dat de websites goed vindbaar zijn via google (niet alleen met termen als 'tatoeëren', maar ook gangbare termen als 'tattoo').
- Gezien de bezwaren van de tatoeërders tegen de huidige leeftijdsgrenzen en de duidelijke stellingname hierin van het ministerie van VWS (de grenzen worden niet gewijzigd) bevelen wij de branches aan zelf het heft in handen te nemen. Dit kan door op eigen websites én op algemene websites over tatoeëren (NBT en andere overkoepelende websites) waarschuwingen op te nemen voor het plaatsen van tatoeages bij minderjarigen, waarbij de mogelijke consequenties helder worden verwoord. Deze aanbeveling lijkt in strijd met het eerder geconstateerde gebrek aan zelfregulerend vermogen in de branche. De oorzaak hiervan is echter voor een groot deel gelegen in een gebrek aan eensgezindheid in de branche, terwijl juist op het punt van de leeftijdsgrenzen wél sprake is van eensgezindheid.
- Breng bij ondernemers het belang van goede mondelinge én schriftelijke informatie over nazorg van de wond aan klanten opnieuw onder de aandacht. Uit het onderzoek blijken de meeste infecties verband te houden met slechte nazorg door de klant zelf.

Het *tweede verbeterpunt* betreft het lage draagvlak voor het vergunningstelsel. Dit heeft onder meer te maken met het aangekondigd inspecteren, de hoge kosten van de vergunning en de beperkte geldigheidstermijn, verschillen in benaderingswijze tussen GGD-inspecteurs, en de aanpak van illegale ondernemers. Een laag draagvlak is in het algemeen niet bevorderlijk voor naleving van richtlijnen. Op welke wijze kan dit draagvlak worden verhoogd?

- Wat betreft de hoge kosten van de vergunning en de beperkte geldigheidsduur bevelen wij het ministerie van VWS aan de mogelijkheden voor een meer risicogestuurd toezicht te onderzoeken. Dit past bij het moderne uitgangspunt van risicogericht handhaven, waarbij ondernemers die hebben aangetoond de regels na te leven minder vaak worden

gecontroleerd dan andere ondernemers. Nu wordt iedereen rond het tijdstip van de vergunningverlening in principe eenmalig geïnspecteerd. Een variant zou kunnen zijn dat een wat langere geldigheidstermijn wordt gehanteerd en dat de ontstane ruimte wordt gebruikt om ondernemers met een verhoogd risico op niet-naleving tussentijds intensiever te inspecteren. In hoeverre een dergelijk stelsel haalbaar is (bijvoorbeeld vanuit het oogpunt van risicobepaling, daadwerkelijke risicospreiding in de branche, toezichts- en handavingscapaciteit en kosten) kunnen we op grond van het onderzoek echter niet inschatten.

- Tevens bevelen wij aan te onderzoeken of het mogelijk is de geconstateerde verschillen tussen inspecteurs te verkleinen en tot een meer uniforme aanpak te komen. Het gaat hierbij vooral om het vinden van een goede balans tussen richtlijnen en ondernemerschap.
- Maak de resultaten van opsporing van illegale ondernemers goed zichtbaar. Enerzijds heeft dit een afschrikwekkend effect voor illegale tatoeëerders; anderzijds vergroot dit het draagvlak onder de vergunninghouders.
- Ten slotte is voortzetting van het nieuwe beleid van de nVWA van belang ten aanzien van het beboeten van opgespoorde illegale ondernemers, ook als zij een vergunning aanvragen.

Hoewel het aangekondigd inspecteren de effectiviteit van de inspecties niet ten goede komt, zien wij op dit punt geen reële verbetermogelijkheden. Overgaan op onaangekondigd inspecteren lijkt ons geen begaanbare weg. Met name bij piercing en PMU zal de inspecteur doorgaans de handeling niet kunnen inspecteren, terwijl juist hieruit blijkt of de ondernemer voldoende begrip van de richtlijnen heeft. Dit betekent dat de inspecteur terug moet komen op een ander moment, en dan mogelijk de handeling wederom niet kan inspecteren. Het zal de kosten van het systeem, en dus van de vergunning, eerder doen toenemen. Alleen onaangekondigd inspecteren van de ruimte is in principe haalbaar. Een opsplitsing in twee afzonderlijke inspecties (één voor de ruimte en één voor de handeling) zal echter eveneens tot een toename in de kosten leiden.

Het *derde verbeterpunt* betreft de aanpak van illegale ondernemers. Dit kan door middel van een twee-sporenbeleid. Enerzijds voortzetting van de actieve aanpak van illegale ondernemingen door de nVWA (door middel van Tatoeus, onderzoeken van klachten en de nieuwe opsporingsmethoden) en anderzijds door de consument beter voor te lichten. Hoewel uit ons onderzoek blijkt dat maar een zeer klein deel van de tatoeages en piercings illegaal wordt gezet, is ook duidelijk dat de infectierisico's bij deze illegaal gezette lichaamsversieringen aanmerkelijk hoger te liggen dan bij vergunninghouders.

- Het verdient dus aanbeveling om door te gaan op de al ingeslagen weg en de komende jaren stevig in te zetten op het opsporen en aanpakken van illegale ondernemers.
- Tegelijkertijd dienen consumenten op de hoogte te worden gesteld van risico's van het laten zetten van lichaamsversieringen bij illegale ondernemers. Dit kan via inhoudelijk verbeterde en beter vindbare websites van het RIVM en/of de nVWA.

1 Evaluatie Warenwetbesluit tatoeëren en piercen

Het hier voorliggende rapport doet verslag van een onderzoek naar de effectiviteit van het in 2007 van kracht geworden Warenwetbesluit tatoeëren en piercen. Het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen heeft betrekking op de volgende handelingen:

- tatoeëren
- piercen
- permanente make-up en cosmetische camouflage (hierna te noemen: PMU)
- het prikken van gaatjes in het kraakbeen van het oor en neusvleugel met een piercing-instrument (voor piercen van de oorlel geldt wel de eis van veilig werken, maar niet de vergunningplicht)

Het evaluatieonderzoek werd uitgevoerd in de periode augustus tot en met oktober 2011, in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

In dit hoofdstuk belichten we kort de totstandkoming en doelstelling van het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen, de kern van het hierop gebaseerde beleid, de gehanteerde vraagstelling in het onderzoek en de aanpak hiervan.

1.1 Totstandkoming Warenwetbesluit tatoeëren en piercen

Consumenten die een tatoeage, PMU of een piercing laten aanbrengen lopen een gezondheidsrisico wanneer niet hygiënisch wordt gewerkt en – in het geval van tatoeages en PMU – geen gebruik wordt gemaakt van veilige kleurstoffen. Wanneer niet hygiënisch wordt gewerkt, kan dit ernstige infecties of besmettelijke ziekten als hepatitis B en C en HIV tot gevolg hebben. Onveilige kleurstoffen kunnen bacteriën bevatten die infecties veroorzaken. Daarnaast kunnen in de tatoeagekleurstoffen verwerkte stoffen allergische reacties veroorzaken.

Tatoeëren, piercen en PMU

In het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen wordt onder *tatoeëren* verstaan een huidpenetrerende handeling waarmee een kleurstof of pigment intradermaal wordt geïnjecteerd. Onder *piercen* wordt verstaan het doorboren van de huid, slijmvliezen, kraakbeen of spierweefsel waardoor het mogelijk wordt in de doorboring een piercing achter te laten.

Dit betekent dat ook Permanente Make Up en cosmetische camouflage onder de definitie van tatoeage vallen. Permanente Make Up wordt meestal aangebracht in het gezicht (aanbrengen van lipcontouren, eyeliner en wenkbrauwen) en voor medische doeleinden, zoals het aanbrengen van correcties na een operatie. Het pigment wordt ingebracht in de opperhuid, waardoor het na twee tot vijf jaar vervaagt.

Dit in tegenstelling tot het aanbrengen van een tatoeage in de dieper gelegen huid, die permanent is.

In 2001 deed de toenmalige Keuringsdienst van Waren, een van de voorlopers van de huidige nieuwe Voedsel en Waren Autoriteit (nVWA¹), onderzoek naar de chemische en microbiologische samenstelling van kleurstoffen die worden gebruikt in tatoeagestudio's en

¹ Tot voor kort heette de nVWA nog VWA. In allerlei documenten wordt dan ook gesproken van VWA. Ter wille van de leesbaarheid gebruiken wij de naam nVWA.

schoonheidssalons. De resultaten waren aanleiding voor het vaststellen van het Warenwetbesluit tatoeagekleurstoffen waarin eisen worden gesteld aan de microbiologische en chemische veiligheid van de bij tatoeages en PMU gebruikte kleurstoffen. Uit het onderzoek bleek ook dat de verontreiniging van kleurstoffen voor een deel het gevolg was van onhygiënische werkwijzen. Naar aanleiding van deze bevinding adviseerde de Raad van State vervolgens hygiënisch werken te reguleren en hiervoor een wettelijke basis te creëren.

De door de Raad van State geadviseerde wettelijke basis voor hygiënisch werken bij het aanbrengen van tatoeages en PMU werd verkregen door aanpassing van de Warenwet in 2005. Deze aanpassingen bestonden er vooral uit dat de mogelijkheid werd gecreëerd dat de GGD-en naast de nVWA een rol in het toezicht kunnen vervullen en dat eisen kunnen worden gesteld aan het gebruik van producten. De rol van de GGD in het toezicht is niet alleen ingegeven door de inhoudelijke kennis over hygiënisch werken, maar ook omdat in de Wet collectieve preventie volksgezondheid de 'technische hygiëne' een basistaak van gemeenten wordt genoemd.

In 2007 werd het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen (verder: het besluit) van kracht. Met dit besluit is invulling gegeven aan de behoefte het hygiënisch werken bij het aanbrengen van tatoeages, PMU's en piercings te reguleren. Een aantal bepalingen van het besluit is nader uitgewerkt in de eveneens in 2007 van kracht geworden Warenwetregeling tatoeëren en piercen.

1.2 Het gevoerde beleid in het kort

De uitvoering van het besluit heeft geresulteerd in een vergunningstelsel, met de volgende kernelementen.

- Tatoeëerders (inclusief ondernemers die PMU aanbrengen) en piercers dienen voor de uitoefening van hun werkzaamheden een vergunning aan te vragen bij de GGD.
- De GGD inspecteert de ruimte en aanwezige materialen, en inspecteert de handelwijze van de behandelaar (op basis van hiertoe ontwikkelde hygiënerichtlijnen)
- Bij een gunstige uitkomst van de inspectie verstrekt de GGD de aanvrager namens de minister van VWS een vergunning.
- De aanvrager is voor deze vergunning een retributie verschuldigd.
- De GGD kan opnieuw besluiten tot inspectie op basis van klachten over de hygiëne en kan de vergunning intrekken.
- De nVWA controleert vergunningplichtige ondernemers op aanwezigheid van de vergunning.

In hoofdstuk 3 wordt meer in detail ingegaan op de werking van dit systeem en op de rollen en verantwoordelijkheden van verschillende partijen hierin (waaronder het ministerie van VWS, de GGD-en en de nVWA).

1.3 Evaluatie van het Warenwetbesluit

Bij de invoering van het besluit en het hieruit voortvloeiende vergunningstelsel is afgesproken dat het besluit en het hierop gebaseerde beleid na enkele jaren zou worden geëvalueerd. Aan deze afspraak is met het hier voorliggende onderzoek uitwerking gegeven.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

Is het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen en het beleid dat daaromtrent gevoerd wordt effectief?

Het primaire doel van het besluit en het gevoerde beleid hieromtrent is het minimaliseren van nadelige gezondheidseffecten die kunnen optreden bij het aanbrengen van een tatoeage, piercing of PMU. Met andere woorden: het besluit en het beleid dat hieraan uitvoering geeft kunnen als effectief worden beschouwd als het inderdaad leidt tot een minimalisering van nadelige gezondheidseffecten.

Het beleid dat sinds 2007 is gevoerd, bestaat uit de volgende elementen:

- Vergunningstelsel (inclusief controles), uitgevoerd door de GGD
- Toezicht en handhaving door de nVWA (inclusief het opsporen van illegale praktijken)
- Informatie richting de consument (over vergunninghouders via websites en over risico's en verzorging via schriftelijke informatie)

Dit onderzoek richt zich dan ook op de mate waarin deze elementen op zich én in onderlinge samenhang al dan niet bijdragen aan minimaliseren van nadelige gezondheidseffecten bij tatoeëren en piercen.

De hoofdvraag van de evaluatie hebben we uiteengelegd in een zestal onderzoeksvragen.

Onderzoeksvragen

1. Bieden de wettelijke regels de consument adequate bescherming tegen nadelige gezondheidseffecten bij tatoeage, piercing en PMU?

Zijn met de hygiënemaatregelen in de wetgeving alle risico's in principe afgedekt?

2. Hoe werkt het huidige vergunningstelsel in praktijk?

Wat zijn de ervaringen/meningen van vergunningverleners, inspecteurs, tatoeëerders en piercers met betrekking tot inspecties, de geldigheidsduur en de kosten van een vergunning? Hoe groot is het draagvlak bij de doelgroepen? Zitten er (potentiële) zwakke plekken of risico's in het systeem die gevolgen kunnen hebben voor de effectiviteit?

3. Hoe werkt het toezicht en de handhaving door de nVWA in de praktijk?

Welk beleid heeft de nVWA sinds 2007 gevoerd? Vormen het vergunningstelsel via de GGD's en het toezichtbeleid van de nVWA één sluitend systeem? Op welke wijze wordt bijvoorbeeld samengewerkt en/of informatie uitgewisseld? Waar zitten de zwakke plekken of potentiële risico's en mogelijke verbeterpunten?

4. In hoeverre is, ondanks toezicht en handhaving, sprake van risicovolle en/of illegale praktijken?

Welke indicaties zijn er voor het bestaan van een groep tatoeëerders en piercers zonder vergunning en er voor het bestaan van een groep tatoeëerders en piercers die onhygiënisch/onveilig werkt? Zijn er indicaties voor de omvang van deze groepen?

5. Hoe effectief is het informatiebeleid richting de consument?

Op welke wijze oriënteren consumenten voordat zij een lichaamsversiering laten zetten op gezondheidsrisico's? Heeft de aanwezigheid van een vergunning een rol in gespeeld in de keuze van de shop/salon, en worden de hiertoe ontwikkelende websites van het RIVM geraadpleegd? In hoeverre zijn consumenten geïnformeerd over de mogelijke complicaties, verzorging en risico's bij gezondheidsklachten?

6. Concluderend: wordt het hoofdoel van het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen, een minimalisering van nadelige gezondheidseffecten, gehaald?

Zo niet: op welke punten niet en waardoor wordt dit veroorzaakt? (hiaten in de regelgeving, wijze waarop wordt gecontroleerd en geïnspecteerd, onvoldoende draagvlak bij de doelgroepen, onvoldoende aanpak van illegale praktijken etc.). Tot welke aanbevelingen voor een effectiever systeem leiden de antwoorden op de onderzoeksvragen?

1.4 Aanpak van het onderzoek

Voor het vaststellen van de effectiviteit van het besluit en het beleid daaromtrent, is inzicht nodig in het huidige beroepsveld. De belangrijkste indicaties voor een effectief beleid zijn:

- het (vrijwel) niet voorkomen van tatoeëerders en piercers met vergunning die desondanks onhygiënisch en onveilig werken;
- het (vrijwel) niet voorkomen van commerciële tatoeage- en piercingpraktijken zonder vergunning;
- goed geïnformeerde consumenten die hun keuzegedrag mede laten bepalen door de aanwezigheid van een vergunning;
- en uiteindelijk natuurlijk een afname van het aantal nadelige gezondheidseffecten als gevolg van een tatoeage of piercing sinds 2007.

Wij hebben voor de beantwoording van de onderzoeksvragen gekozen voor het middel van triangulatie: een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden die tezamen een goede indicatie geven van de hierboven genoemde indicatoren voor een effectief beleid. De informatie uit de verschillende bronnen vult elkaar aan en dient tegelijkertijd als controle. Dit stelt ons in staat de onderzoeksresultaten vanuit verschillende perspectieven met elkaar te confronteren en kritisch te benaderen. Het voorkomt eenzijdigheid en vertekeningen.

Interviews

Wij zijn het onderzoek gestart met een aantal face-to-face, en enkele telefonische interviews met zowel vertegenwoordigers van het beleid en de uitvoering hiervan (zoals handhaving en toezicht) als met vertegenwoordigers van de branches. In bijlage 2 (separaat bijlagenrapport) is een overzicht te vinden van de geïnterviewde instanties en personen.

Deze interviews vormden de basis voor het ontwikkelen van twee internetenquêtes: één enquête onder vergunninghouders en één onder consumenten die in de afgelopen drie jaar een onder een vergunning vallende lichaamsversiering hebben laten plaatsnemen.

Enquête onder vergunninghouders

Onder vergunninghouders is een enquête afgenomen met als doel inzicht te krijgen in hun mening over het vergunningstelsel, hun ervaringen hiermee, en hun werkwijze (bijlage 4 van het separate bijlagenrapport). Zij zijn per brief en een enige tijd daarna verzonden rappelbrief (bijlage 3 van het separate bijlagenrapport) uitgenodigd aan het onderzoek deel te nemen. De brieven zijn verstuurd naar alle 1392 adressen van *ruimten* die volgens het vergunningbestand van de GGD-en in september 2011 over een vergunning beschikten. De populatie vergunninghouders is kleiner dan het aantal adressen omdat een (onbekend) aantal vergunninghouders over vergunningen voor meerdere ruimten beschikt. Omdat de enquête is gericht op de ondernemer en niet op de ruimten is het aantal potentiële respondenten kleiner dan het aantal verstuurde uitnodigingen. Daarnaast moet worden opgemerkt

dat het aantal vergunde activiteiten groter is dan het totaal aantal adressen met een vergunning omdat voor een aantal ruimten een zogenaemde combinatievergunning voor meerdere activiteiten is afgegeven.

In tabel 1.1 is de verdeling van het totaal aantal vergunningen over de verschillende activiteiten in de populatie en in de respons weergegeven. In totaal zijn 407 enquêtes ingevuld. Dit is 29% van het totaal aantal verzonden uitnodigingen. Daar zoals gezegd een onbekend aantal ondernemers over meerdere vergunningen beschikt is dit percentage op te vatten als het minimale responspercentage. De respons per vergunde activiteit (kolom 5) is 32%. De respons voor tatoeëren (37%), piercen (34%) en gaatjes prikken (39%) ligt hier boven, terwijl die voor PMU (25%) achterblijft. Het resultaat is dat in de totale respons het aantal vergunningen voor PMU is ondervertegenwoordigd en voor tatoeëren iets is over vertegenwoordigd.

Uit bovenstaande is af te leiden dat ongeveer een derde van de ondernemers de enquête heeft ingevuld. Voor een ondernemersenquête waarvoor de ondernemers schriftelijk zijn uitgenodigd is dit een goed resultaat. Ook zijn de absolute aantallen groot genoeg om algemene uitspraken te kunnen doen.

Tabel 1.1 Kengetallen populatie en respons

Vergunde activiteit	Populatie		Respons		
	Aantal ruimten met vergunning	% van totaal vergunde activiteiten	Aantal	% van aantal vergunningen voor activiteit*	% van totaal vergunde activiteiten
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Tatoeëren	570	32%	213	37%	38%
Piercen	308	17%	105	34%	19%
PMU	784	44%	198	25%	35%
Gaatjes prikken	120	7%	47	39%	8%
Totaal vergunde activiteiten	1782	100%	563	32%	100%
Totaal vergunningen	1392		407		

* Het gaat om een minimaal responspercentage omdat een respondent meerdere vergunningen voor een activiteit kan hebben

Consumentenenquête

Met behulp van een internetenquête onder consumenten (bijlage 5 van het separate bijlagenrapport) is inzicht verkregen in de wijze waarop zij zich oriënteren voordat ze een tatoeage, piercing of PMU laten zetten en hun concrete ervaringen met de behandeling. De enquête is afgenomen onder leden van het internetpanel van Panelclix die gedurende de voorafgaande drie jaren een tatoeage, piercing of PMU hebben laten aanbrengen. Personen die zowel een tatoeage als piercing hebben zijn over beide behandelingen bevraagd. In het geval dat men een bepaald type lichaamsversiering in de genoemde periode meerdere malen heeft laten aanbrengen, hebben de vragen betrekking op de meest recente behandeling.

In totaal hebben 410 respondenten de enquête ingevuld (zie volgende tabel). Op voorhand was het onzeker of een voldoende aantal respondenten met een PMU zou kunnen worden verkregen. Uiteindelijk hebben slechts 15 personen met een PMU de enquête beantwoord. Om deze reden zijn de resultaten van de respondenten met een PMU niet in de tabellen van het vervolg van dit rapport opgenomen. Hun antwoorden zijn wel in kwalitatieve zin gebruikt.

Tabel 1.2 Respons consumentenenquête

Type behandeling	Aantal	%
Tatoeage	224	55%
Piercing*	103	25%
Tatoeage & piercing*	68	17%
PMU	15	4%
Totaal	410	100%

* Onder piercing valt ook 'gaatjes prikken'.

In de consumentenenquête is gevraagd naar de leeftijd van de consument op het moment dat de laatste lichaamsversiering werd aangebracht. Uit de analyse bleek de leeftijd geen invloed te hebben op de antwoorden van de consumenten.

2 Het beroepsveld

In dit hoofdstuk belichten we kort het beroepsveld: tatoeëerders, piercers, schoonheids-specialisten en enkele juweliers. We staan eerst kort stil bij de afgegeven vergunningen.

2.1 Afgegeven vergunningen

Om zicht te krijgen op de samenstelling van afgegeven vergunningen hebben we het bestand met de vergunningen nader geanalyseerd. Zoals in het voorgaande hoofdstuk al is toegelicht, moet hierbij worden opgemerkt dat het bestand bestaat uit vergunningen (ruimtes), en niet uit vergunninghouders. Een vergunninghouder met meer dan één ruimte waarin vergunningplichtige activiteiten worden uitgevoerd, heeft dus voor elke ruimte een aparte vergunning nodig. Een vergunning kan bestaan uit een combinatie van activiteiten.

Als we alleen kijken naar de activiteiten waarvoor vergunningen zijn afgegeven (zie onderstaande tabel), dan valt op dat PMU de meest vergunde activiteit is (44% van het totaal). Daarna volgt tatoeage (32%).

Tabel 2.1 Aantal vergunde activiteiten

Activiteit	Aantal	%
Tatoeage	570	32%
Piercing	308	17%
Gaatjes prikken met piercinginstrument	120	7%
PMU	784	44%
Totaal	1782	100%

Aangezien een vergunning kan bestaan uit meerdere activiteiten, ligt het totale aantal vergunningen dat daadwerkelijk is afgegeven, lager: dit is 1392. De volgende tabel bevat een overzicht van het aantal afgegeven vergunningen per type vergunning, inclusief de gecombineerde vergunningen.

Tabel 2.2 Aantal vergunningen

Vergunning	Aantal	%
Tatoeage	317	23%
Piercing	36	3%
Gaatjes prikken met piercinginstrument	17	1%
PMU	737	53%
Combinatie Tatoeage en Piercing (+ev. gaatjes/PMU)	240	17%
Overige combinaties met Tatoeage (zonder piercing)	13	1%
Overige combinaties met Piercing (zonder tatoeage)	32	3%
Totaal	1392	100%

Van de 1392 afgegeven vergunningen bestaan 285 vergunningen uit zogeheten gecombineerde vergunningen (21%). De meest voorkomende combinatie is tatoeage en piercing, soms tevens gecombineerd met gaatjes prikken en/of PMU: 17% heeft in elk geval de combinatie tatoeage en piercing.

Uit beide bovenstaande tabellen kan worden afgeleid dat 94% van de ondernemers met een vergunning voor PMU geen vergunning voor één van de andere activiteiten heeft. Zo'n 88% van de ondernemers met een vergunning voor het zetten van piercings heeft ook een vergunning voor tenminste één andere activiteit. Van de houders van een vergunning voor tatoeage heeft 44% ook een vergunning voor één of meerdere andere activiteiten.

Op basis van deze analyse luidt de conclusie dat de sector uiteenvalt in twee delen: 737 PMU-ers, die geen vergunning voor andere activiteiten hebben enerzijds en 655 tatoeëerders, piercers en juweliërs anderzijds, van wie 7% ook PMU aanbrengt

Om deze reden, én omdat blijkt dat de antwoorden voor tatoeage en piercing enerzijds, en voor PMU anderzijds vaak duidelijk verschillen vertonen, is er in deze rapportage voor gekozen antwoorden steeds apart te tonen voor beide groepen. Op sommige plaatsen in de enquête is wel specifiek gevraagd naar tatoeage of piercing. In deze gevallen zijn de antwoorden voor tatoeage en piercing wel apart weergegeven.

2.2 Organisatiegraad, opleiding en de vergunde ruimte

Lidmaatschap van branche- of belangenorganisatie

Aan de vergunninghouders is gevraagd of zij aangesloten zijn bij een branche of belangenorganisatie. Met name bij de tatoeëerders en piercers is de organisatiegraad erg laag: 82% is nergens bij aangesloten. Schoonheidsspecialisten zijn veel vaker aangesloten bij een branche- of belangenorganisatie (66%). Uit de tabel blijkt ook dat 15% van de tatoeëerders en piercers in het verleden wel aangesloten was. Wat betreft de schoonheidsspecialisten geldt dit voor 10%.

Tabel 2.3 Bent u aangesloten bij een branche- of belangenorganisatie?

	Tatoeage & Piercing	PMU
Ja	18%	66%
Nee, maar in het verleden wel	15%	10%
Nooit aangesloten geweest	67%	24%
Totaal	100%	100%
	(n=228)	(n=178)

Opleiding

Onderstaande tabel geeft inzicht in de opleidingsachtergrond van de vergunninghouders. Hieruit blijkt dat met name schoonheidsspecialisten (minimaal 95%) een cursus of vakopleiding voor de vergunde activiteit hebben gevolgd. Tatoeëerders en piercers hebben het vak vooral geleerd via een meester-gezel relatie: zij zijn, veelal jarenlang, in de leer geweest bij een ervaren tatoeëerder. Dit geldt voor 65%.

Tabel 2.4 Op welke wijze heeft u uw vak geleerd? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Tatoeage & Piercing	PMU
Via cursus/vakopleiding in Nederland	13%	95%
Door in de leer te gaan bij ervaren persoon	65%	14%
Autodidact*	17%	0%
Mee gekeken met ervaren persoon	15%	2%
Via cursus/vakopleiding in buitenland	4%	4%
Via schriftelijke lesmethode	6%	1%
Anders	4%	3%
Totaal	100%	100%
	(n=228)	(n=178)

* Het antwoord 'Autodidact' was niet als een van de mogelijke antwoordcategorieën opgenomen. Van de vergunninghouders heeft echter 17% gebruik gemaakt van de antwoordmogelijkheid 'Anders, nl.' om aan te geven dat zij autodidact zijn.

De meeste tatoeëerders die het vak niet hebben geleerd door bij een ervaren persoon in de leer te gaan, hebben het geleerd via een combinatie van leermogelijkheden: volgen van korte cursussen, meekijken met ervaren tatoeëerders, oefenen op kunst huid, etc. Waarschijnlijk is deze groep voor een groot deel ook onder de 'autodidacten' te scharen.

Vergunde ruimte

In wat voor soort ruimte werken tatoeëerders en piercers? De meesten (71% van de tatoeëerders en piercers en 58% van de schoonheidsspecialisten) doen dit vanuit een van buiten duidelijk herkenbare studio of salon, bijvoorbeeld een winkelpand (zie tabel hieronder). Vooral schoonheidsspecialisten hebben relatief vaak een praktijk aan huis. Bij 8% van de tatoeëerders en piercers is sprake van een studio aan huis, niet herkenbaar van buiten (ook niet aan een bordje bij de deur). Bij de schoonheidsspecialisten is dit 3%.

Vergunninghouders werken dus meestal in een goed van buiten herkenbare ruimte. Dit geldt echter niet voor alle vergunninghouders.

Tabel 2.5 In wat voor soort ruimte werkt u? (meerdere antwoorden mogelijk)¹

	Tatoeage & Piercing	PMU
Van buiten duidelijk herkenbare studio/salon	71%	58%
Studio/salon aan huis, herkenbaar aan bordje	18%	39%
Studio/salon aan huis, niet herkenbaar van buiten	8%	3%
Anders	3%	2%
Totaal	100%	100%
	(n=228)	(n=178)

In de volgende paragrafen gaan we nader in op de organisatiegraad en opleiding bij de vier beroepsgroepen die binnen het vergunningstelsel te onderscheiden zijn: tatoeëerders, piercers, schoonheidsspecialisten (inclusief enkele huidtherapeuten), en juweliers.

¹ Hier waren meerdere antwoorden mogelijk, omdat een vergunninghouder een vergunning voor meer dan één ruimte kan hebben.

Tatoeëerders

Er zijn 570 vergunningen afgegeven voor tatoeage. Zoals hierboven al is opgemerkt, kenmerkt het beroepsveld zich door een lage organisatiegraad. Er is weliswaar een landelijke bond, de Nederlandse Bond van Tatoeëerders (NBT), maar deze bond heeft maar een klein aantal leden. De NBT is als vertegenwoordiger van de tatoeëerders aanwezig bij het Regulier Overleg Warenwet¹, en treedt in die hoedanigheid dus op als gesprekspartner van de overheid.

De NBT heeft haar ledenaantal in de afgelopen jaren zien slinken. Vóór de invoering van het vergunningstelsel had de NBT 70 leden; nu zijn dit er nog 39. Volgens de NBT is deze afname een direct gevolg van het vergunningstelsel, omdat leden de meerwaarde van het lidmaatschap niet meer zien. Onder de geënuquëeerde tatoeëerders zijn er 22 die hun lidmaatschap van de NBT hebben opgezegd. Zij geven hiervoor de volgende redenen:

- geen meerwaarde ten opzichte van de GGD-controles
- kost geld (lidmaatschap is 200 euro per jaar), maar je krijgt er niets voor terug
- te klein (weinig leden)
- oneens met standpunten/regels/kwaliteitseisen
- teveel geruzie binnen de bond/niet bij thuis voelen
- "het is een vriendenclubje" / traditioneel tatoeëerdersclubje

De vergunninghouders die nooit lid zijn geweest van de NBT, geven hiervoor dezelfde redenen op als hierboven genoemd. Daarnaast wordt nog als reden genoemd dat zij onbekend zijn met het bestaan van de NBT.

In 2010 heeft een aantal tatoeëerders zich georganiseerd om te protesteren tegen het vergunningstelsel. Zij hebben de Belangenvereniging voor Tatoeëerders (BvT) opgericht. De Vereniging staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Ze kent geen statuten, geen betaald lidmaatschap en geen officiële ledenlijst. De BvT is eveneens aanwezig geweest op het laatste ROW van mei 2011. Hoewel de BvT geen officieel lidmaatschap kent, hebben vijf tatoeëerders de BvT genoemd als belangen- of brancheorganisatie waar zij lid van zijn. De belangenvereniging kent echter een groter aantal sympathisanten.

Bijna eenderde van de tatoeëerders is voorstander van een erkende opleiding voor tatoeëren; bijna de helft is hier tegen. Dit onderwerp roept overigens heftige reacties op, zowel bij de voor- als tegenstanders van een opleiding. Tegenstanders vinden dat tatoeëren een ambacht/kunstvorm is die alleen in een meester-gezelrelatie mag worden overgedragen. Voorstanders wijzen op de geslotenheid van het huidige systeem, waarin alleen familieleden of vrienden (meestal mannen) worden toegelaten als gezelschap.

¹ Het reguliere overleg voor branches en instanties die betrokken zijn bij het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen en de uitvoering hiervan (zie verder paragraaf 3.2).

Tabel 2.6 Vindt u dat er in Nederland een erkende opleiding voor tatoeëren zou moeten komen?

	Aantal	%
Ja	66	31%
Nee	100	47%
Weet niet/geen mening	47	22%
Totaal	213	100%

Uit de diverse gesprekken die wij hebben gevoerd én uit de resultaten van de enquête onder vergunninghouders ontstaat een beeld van een weinig georganiseerd beroepsveld, waarin men vooral met elkaar concurreert in plaats van eensgezind optrekt. Veel tatoeëerders lijken zich niet te willen laten vertegenwoordigen. Er leeft binnen deze 'groep' veel wantrouwen: niet alleen wantrouwen jegens instanties en de overheid, maar ook onderling wantrouwen. Deze houding bemoeilijkt een open en constructieve communicatie.

Piercers

Piercers zijn eveneens een weinig georganiseerde groep. Er is een landelijke vereniging, de Vereniging van Professionele Piercers in Nederland (VPPN) die in het ROW als gesprekspartner van de overheid optreedt. De VPPN heeft slechts 11 leden. De VPPN geeft aan haar ledenaantal te hebben zien stagneren sinds de invoering van het vergunningstelsel. Lidmaatschap van de VPPN kost jaarlijks 100 euro. Bij aanvraag van lidmaatschap bezoekt de VPPN de aanvrager en voert een controle uit op hygiënisch en vakkundig werken. Hiertoe moet de aanvrager de handeling uitvoeren in bijzijn van de VPPN.

De VPPN is voorstander van een erkende opleiding voor piercers in Nederland. Een paar leden van de VPPN hebben recentelijk een handboek ontwikkeld, maar dit kan niet op veel draagvlak rekenen onder piercers. Volgens de VPPN vinden veel piercers het handboek te theoretisch. Overigens lijkt er onder piercers meer draagvlak te zijn voor een erkende opleiding dan onder tatoeëerders. De helft van de piercers die deze vraag heeft beantwoord, vindt dit een goed idee.

Tabel 2.7 Vindt u dat er in Nederland een erkende opleiding voor piercen zou moeten komen?

	Aantal	%
Ja	53	50%
Nee	38	36%
Weet niet/geen mening	14	13%
Totaal	105	100%

Hoewel tatoeage en piercing vaak in combinatie voorkomen, is volgens de VPPN toch sprake van redelijk gescheiden werelden.

Schoonheidsspecialisten

Er zijn 784 vergunningen voor PMU afgegeven. Als we daarvan de 35 vergunningen aftrekken die in combinatie met tatoeëren voorkomen, dan houden we nog 749 vergunningen voor PMU over, waarvan de waarschijnlijkheid groot is dat de vergunninghouder een schoonheidsspecialiste is (afgezien van een enkele huidtherapeut die in een ziekenhuis werkt, en van enkele opleidingsinstituten).¹ Veel schoonheidsspecialisten in Nederland zijn aangesloten bij de Anbos, de Brancheorganisatie Schoonheidsverzorging. De Anbos stelt eisen aan de opleiding van aangesloten leden. Leden die PMU beoefenen dienen hiertoe een vakdiploma te hebben gehaald.

Er zijn veel opleidingen in PMU, variërend van enkele dagen tot een heel jaar. Leveranciers van PMU-apparatuur verzorgen korte opleidingen. Daarnaast zijn er enkele opleidingsinstituten voor schoonheidsspecialisten die PMU-opleidingen aanbieden, soms met een jaarlijkse terugkomdag om de nieuwste ontwikkelingen te volgen. Dit laatste is mogelijk niet onbelangrijk, omdat schoonheidsspecialisten PMU vaak aanbieden naast vele andere behandelingen en in praktijk PMU-behandelingen niet vaak geven. Uit de enquête blijkt bijvoorbeeld dat bijna de helft van de schoonheidsspecialisten gemiddeld niet elke week een klant voor PMU heeft.

De Anbos zegt in haar ledenbestand ongeveer 65 schoonheidsspecialisten te hebben die PMU beoefenen. Dit zou betekenen dat ook de branche die PMU beoefent, een lage organisatiegraad kent (nog geen 10% aangesloten bij de Anbos). Opmerkelijk genoeg hebben 117 van de schoonheidsspecialisten die de enquête hebben ingevuld, aangegeven lid te zijn van Anbos: dit is 66% van alle schoonheidsspecialisten die de enquête hebben ingevuld. Dit roept de vraag op of Anbos van haar leden de PMU-activiteiten wel volledig in beeld heeft.

Uit de enquête blijkt overigens dat ook de Anbos te maken heeft met opzeggende leden. Reden hiervoor is dat lidmaatschap relatief duur is, en dat leden niet het gevoel hebben er iets voor terug te krijgen.

Huidtherapeuten zijn overigens veelal lid van de Nederlandse Vereniging voor Huidtherapeuten (NVH).

Juweliers

Ten slotte kunnen vergunningen worden aangevraagd door juweliers. We moeten hierbij dan vooral denken aan de vergunning voor het schieten van gaatjes in het kraakbeen van het oor of in de neusvleugels. Uit de cijfers in de tabellen hierboven blijkt al dat deze vergunning vooral voorkomt in combinatie met andere vergunningen, met name piercing. Er zijn dus maar weinig juweliers die deze vergunning hebben.

De meeste juweliers zijn aangesloten bij de NJU, de Nederlandse Juweliers- en Uurwerkenbranche. De NJU geeft inderdaad aan dat maar weinig juweliers deze vergunning bezitten. Recentelijk heeft de nVWA de NJU laten weten controles te gaan verrichten bij juweliers,

¹ In dit rapport refereren we steeds aan de groep die uitsluitend of als hoofdactiviteit PMU aanbrengt, als 'schoonheidsspecialisten'. Feitelijk is dit dus niet geheel juist, aangezien er ook een aantal huidtherapeuten bij zitten. Omwille van de leesbaarheid van dit rapport, en omdat het de grootste groep bevat, hebben wij in dit rapport verder gekozen voor de term 'schoonheidsspecialisten'.

omdat de nVWA vermoedde dat veel juweliërs wellicht wel gaatjes schieten met een piercinginstrument, maar niet weten dat zij een vergunning nodig hebben als gaatjes in andere lichaamsdelen worden geschoten dan in de oorlel. Hierop heeft de NJU besloten een waarschuwende brief te doen uitgaan naar haar leden. Uit het uitblijven van reacties, trekt de NJU de conclusie dat juweliërs deze activiteit meestal niet uitvoeren. Juweliërs beschouwen het prikken van gaatjes als een extra dienst aan de klant, en niet als een commerciële activiteit. Als hiervoor vergunningkosten betaald moeten worden, zien juweliërs hier al snel van af.

2.3 Conclusie

Het beroepsveld bestaat uit tatoeëerders, piercers, schoonheidsspecialisten, huidtherapeuten en juweliërs. Het is dus zeer divers. Als we de groep nader bekijken, valt deze in te delen in twee groepen.

- Schoonheidsspecialisten (en enkele huidtherapeuten) die PMU aanbrengen. Zij hebben hiertoe veelal een korte vakopleiding gevolgd. Tweederde zegt aangesloten te zijn bij een brancheorganisatie. De Anbos lijkt ze echter niet volledig in beeld te hebben.
- Tatoeëerders en piercers die ofwel alleen tatoeëren of piercen, of een combinatievergunning hebben voor beide behandelingen en soms ook voor het prikken van gaatjes en PMU. Ongeveer tweederde heeft het vak geleerd door in de leer te gaan bij een ervaren persoon; de rest is autodidact. De organisatiegraad onder tatoeëerders en piercers is laag (18%) en is de laatste jaren afgenomen.

3 Warenwetbesluit tatoeëren en piercen en het vergunningstelsel

In dit hoofdstuk gaan we in op het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen en het beleid waarmee uitvoering wordt gegeven aan dit besluit. Eerst wordt kort ingegaan op de reikwijdte van het besluit; daarna bespreken we het vergunningstelsel en de partijen die voor onderdelen van dit stelsel verantwoordelijkheid dragen. Tot slot belichten we de voorlichting aan de consument en de afhandeling van klachten.

3.1 Warenwetbesluit tatoeëren en piercen

Om de consument tegen gezondheidsrisico's te beschermen moeten personen die tatoeages, PMU's, en piercings aanbrengen en ruimten waarin dit gebeurt, naast de algemene eisen van de Warenwet, voldoen aan een aantal specifieke voorschriften, welke opgenomen zijn in de Warenwet, het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen en het Warenwetbesluit tatoeagekleurstoffen. Een aantal bepalingen van het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen is nader uitgewerkt in de Warenwetregeling tatoeëren en piercen. Bijlage 1 (separaat bijlagenrapport) bevat een overzicht van de verschillende voorschriften.

Reikwijdte van de wetgeving

Tatoeëren en piercen zijn handelingen die zich bevinden op het snijvlak van medische en niet-medische handelingen. De huid wordt doorboord en/of er worden kleurstoffen onder de huid aangebracht; er is echter geen sprake van een zorgrelatie.

Zou hiervan wel sprake zijn, dan zouden de handelingen vallen onder de Wet BIG. Zoals uit nevenstaand kader blijkt, stelt de Wet BIG eisen aan opleiding en het op peil houden van vakkennis, en aan kwaliteitsbewaking.

Tatoeëerders, piercers en schoonheidsspecialisten beoefenen een vrij beroep waar geen diploma-eisen gelden en hebben te maken met de Warenwet.

Het aanbrengen van tatoeages en piercings brengt echter wel gezondheidsrisico's met zich mee. Wanneer een tatoeage of piercing resulteert in een infectie die verdere zorg behoeft, dan wordt sprake van een zorgrelatie. Tatoeëerders en piercers dienen hen in dat geval naar een medicus door te verwijzen. Deze grens is echter niet altijd duidelijk, zoals het verwijderen van *dermal anchors* laat zien.

Dermal anchors

De GGD in Amsterdam constateert dat soms problemen ontstaan bij het verwijderen van *dermal anchors*: een sieraad op de huid dat met een plaatje onder de huid wordt bevestigd.

Wet BIG

Individuele zorgverleners, zoals artsen, tandartsen, verloskundigen en verpleegkundigen vallen onder de Wet BIG (Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg). De inspectie houdt toezicht op de opleidingsverplichting die medische beroepsbeoefenaren hebben om hun vakkennis op peil te houden, en controleert de naleving van artikel 40 uit de Wet BIG, waarin onder andere staat dat een individuele medische beroepsbeoefenaar verantwoorde zorg moet leveren en aan kwaliteitsbewaking moet doen.

Het plaatje vergroeit in de loop der tijd met de huid. Verwijdering ervan dient met een incisie te gebeuren en dient derhalve door een huisarts te worden uitgevoerd. De GGD in Amsterdam geeft aan dat piercers de *dermal anchor* vaak uit de huid trekken, wat infectiegevaar oplevert. Overigens zijn er ook piercers die *dermal anchors* met een incisie verwijderen.

Aan piercers hebben wij de vraag voorgelegd of zij *dermal anchors* verwijderen. Eenderde gaf aan dit inderdaad te doen; ruim de helft heeft het nooit gedaan en zegt het ook nooit te zullen doen. De meeste piercers die aangaven geen *dermal anchors* te verwijderen, sturen de klant hiervoor door naar de huisarts.

Body implants, scarification en branding

Er zijn huiddoorborende handelingen die niet wettelijk geregeld zijn, omdat het activiteiten betreft waarbij geen sprake is van een zorgrelatie, en die ook niet onder het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen vallen. De huidige wet en handelingsrichtlijnen richten zich op de normale piercing en tatoeagehandelingen, en niet op zaken als het aanbrengen van voorwerpen onder de huid (*body implants*) en bewuste littekenvorming (*scarification, branding*). Tegelijkertijd zijn er weinig indicaties dat dergelijke praktijken veel voorkomen of veel voor zullen gaan komen. Het heeft de interesse van een zeer kleine groep en wordt ook maar door enkelen in Nederland uitgevoerd. Volgens de GGD Amsterdam betreft het gevaarlijke praktijken die zelden een mooi resultaat opleveren, en neemt de interesse hierin eerder af dan toe. Eventuele gedupeerden kunnen zich wenden tot de civiele rechter bij ontevredenheid over de dienstverlening. Tegen het toebrengen van ernstig lichamelijk letsel kan strafrecht worden toegepast.

Meso-therapie

Ten slotte zijn er nog behandelingen die worden uitgevoerd door schoonheidsspecialisten, waarbij stoffen, zoals hyaluronzuur, onder de huid wordt aangebracht (ook wel meso-therapie genoemd). De handeling en de risico's wijken niet erg af van het aanbrengen van PMU. Aangezien de stof die onder de huid wordt aangebracht echter geen kleurstof betreft, valt het niet onder de wet en is er geen vergunning voor nodig. Van de schoonheidsspecialisten die de enquête hebben ingevuld, heeft 13% aangegeven ook meso-therapie toe te passen. Behandelingen die te maken hebben met huidverbetering en rimpelvervaging staan erg in de belangstelling. Het is daarom niet uit te sluiten dat zich in de komende jaren nieuwe ontwikkelingen op dit terrein voordoen.

De vraag onder welke wetgeving meso-therapie valt, kan op dit moment nog niet worden beantwoord. Hoewel bij meso-therapie sprake is van het injecteren van een stof en het geven van een injectie een voorbehouden handeling is (Wet BIG, artikel 36, 5^e lid), is hier waarschijnlijk geen sprake van een handeling op het gebied van de individuele gezondheidszorg. Hiermee valt de handeling waarschijnlijk niet onder de Wet BIG. Ook de geneesmiddelenwet is niet van toepassing, omdat deze wet alleen betrekking heeft op geneesmiddelen die zijn toegelaten tot de markt door middel van een handelsvergunning. Daar is in dit geval geen sprake van (waarbij de vraag gesteld kan worden of het terecht is dat voor het middel geen handelsvergunning is aangevraagd). Ten slotte is er nog de Wet op de medische hulpmiddelen, waarop de IGZ toeziet. Of de IGZ op handelingen als meso-therapie toeziet of toe zou kunnen of moeten zien, kunnen wij op basis van dit onderzoek echter niet zeggen.

3.2 Ministerie: verantwoordelijk voor uitwerking beleid

De verantwoordelijkheid voor de wetgeving en het hieruit voortvloeiende beleid berust bij het ministerie van VWS. Sinds de inwerkingtreding van het Warenwetbesluit tatoeagekleurstoffen in 2003 voert het ministerie overleg met de betrokken partijen in het Regulier Overleg Warenwet (ROW) Lichaamsversieringen.

Daarnaast heeft het ministerie een rol in het afhandelen van bezwaarschriften van vergunninghouders, of van ondernemers waarvan de vergunning is ingetrokken. In de afgelopen vier jaar is 10 tot 15 maal een bezwaarschrift ingediend.

3.3 Uitwerking hygiënerichtlijnen

Bij de Warenwetregeling aanwijzing veiligheidscodes tatoeëren en piercen van 9 mei 2007 zijn, met ingang van 1 juni 2007, landelijke hygiënerichtlijnen aangewezen als veiligheidscode voor hygiënisch werken. Deze richtlijnen zijn, op verzoek van de minister, opgesteld door het Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid (LCHV). Deze hygiënerichtlijnen zijn leidend bij het al dan niet verkrijgen van een vergunning.

Totstandkoming

De basis van de huidige hygiënerichtlijnen is gelegd in de jaren tachtig van de vorige eeuw in Amsterdam. De stad had in deze jaren te maken met enkele uitbraken van hepatitis C en HIV die gerelateerd bleken te zijn aan onhygiënische praktijken bij tatoeëerders in Amsterdam. Dit resulteerde in de ontwikkeling van hygiënerichtlijnen door de GGD Amsterdam. Door middel van onaangekondigde inspecties werd door de GGD gecontroleerd op naleving van deze richtlijnen. Tatoeëerders hadden hiervoor overigens geen vergunning nodig, en inspecties waren voor de ondernemer kosteloos.

De Amsterdamse richtlijnen zijn als basis genomen voor de huidige landelijke richtlijnen, welke door het LCHV in nauwe samenspraak met de brancheverenigingen voor tatoeëerders, piercers en schoonheidsspecialisten (NBT, VPPN en Anbos) verder zijn ontwikkeld. In 2007 zijn de richtlijnen vastgesteld. In 2009 is een aantal aanpassingen gedaan in de richtlijnen, wederom in nauwe samenspraak met het beroepsveld.

Landelijke hygiënerichtlijnen

Voor elk van de vier soorten te vergunnen activiteiten zijn aparte hygiënerichtlijnen opgesteld:

- Hygiënerichtlijnen voor tatoeëren
- Hygiënerichtlijnen voor cosmetische tatoeage en permanente make-up
- Hygiënerichtlijnen voor piercen
- Hygiënerichtlijnen voor het prikken van gaatjes in oren en neusvleugels met een piercinginstrument.

De vier hygiënerichtlijnen, die op identieke wijze zijn opgebouwd, zijn te beschouwen als een soort kwaliteitsmanagementsysteem dat teneinde een hygiënische behandeling te borgen nadere richtlijnen stelt voor behandelaars, behandelruimtes, de behandeling, materialen, verpakking, opslag, gebruik, transport, reiniging en desinfectie daarvan.

De richtlijnen vallen uiteen in drie typen:

- de wettelijke eisen waaraan sowieso moet worden voldaan
- landelijk vastgestelde normen, die door de branche als professioneel handelen worden beschouwd, zoals inrichtingseisen
- adviezen, waarvan het wenselijk is dat ze worden opgevolgd zoals vaccinatie van behandelaars tegen hepatitis B.

Ten behoeve van de vergunningverlening en bij het toezicht wordt getoetst op de wettelijke eisen en de landelijk vastgestelde normen. Men kan alleen van de laatste afwijken wanneer een vergelijkbaar of beter alternatief wordt toegepast.

LCHV

Het LCHV maakt onderdeel uit van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Het LCHV heeft een cruciale rol in de uitvoering van het beleid. Het Centrum, gevestigd bij de GGD Amsterdam, heeft een viertal taken en functies.

- (Door-)ontwikkeling en vaststelling van landelijke hygiënerichtlijnen
- Ontwikkelen en beschikbaar stellen van tools voor GGD-en om naleving te kunnen toetsen. Het gaat om:
 - standaarddocumenten zoals checklists gebaseerd op de eisen uit de hygiënerichtlijnen, rapportageformats bij afwijkingen, voorbeeldbrieven
 - beheer van een webapplicatie (genaamd Tatoeus), die toegankelijk is voor alle GGD-en en voor de nVWA.
- Kenniscentrumfunctie, met de volgende activiteiten:
 - 2-daagse opleiding voor nieuwe GGD-inspecteurs
 - organisatie van een jaarlijkse terugkomdag voor alle inspecteurs
 - bijhouden van nieuwe ontwikkelingen
 - uitbrengen van een nieuwsbrief met de belangrijkste ontwikkelingen
- Beheer van websites die dienen om consumenten voor te lichten over de shops/studio's/ salons met een vergunning (zie paragraaf 3.5)

3.4 Vergunningverlening, toezicht en handhaving

Een ieder die handelingen verricht die onder het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen vallen, dient hiervoor bij de GGD een vergunning¹ aan te vragen. De vergunning wordt op naam afgegeven voor de ruimte waarin tatoeage- en piercingmateriaal wordt gebruikt. De GGD beslist, na onderzoek, namens de minister van VWS of de vergunning al dan niet wordt verleend.

Aanvankelijk werd gedacht aan een geldigheidsduur van één jaar. Tijdens het debat in de Tweede Kamer over de wijziging van de Warenwet werd aangegeven dat dit tot te hoge administratieve lasten zou leiden. De geldigheidsduur is daarom bij het van kracht worden van de regelgeving vastgesteld op twee jaar. Vier jaar na inwerkingtreding (2011) is de geldigheidsduur vastgesteld op drie jaar. De verwachting was dat de betrokken partijen in 2011 voldoende ervaring met het systeem zouden hebben. Vanaf 2011 is de termijn inderdaad naar drie jaar gegaan. Dit betekent dat ondernemingen die vanaf het begin van het

¹ Ondernemers die alleen gaatjes in oorlellen prikken, hebben geen vergunning nodig.

vergunningstelsel een vergunning hebben aangevraagd, dit inmiddels drie maal hebben gedaan:

- medio 2007 (met een looptijd tot medio 2009)
- medio 2009 (met een looptijd tot medio 2011)
- medio 2011 (met een looptijd tot medio 2014)

Voor tatoeëren en piercen op evenementen is een vrijstelling van de vergunningplicht mogelijk. De vrijstelling dient door de organisator van het evenement te worden aangevraagd bij de GGD.

GGD: vergunningverlening en toezicht hygiëne

In totaal zijn 26 GGD-en, met landelijk 60 tot 70 inspecteurs betrokken bij de vergunningverlening. Verzoeken tot vergunningverlening worden ingediend bij de GGD. Na inspectie door een inspecteur (op basis van de hygiënerichtlijnen) kan worden besloten tot het verstrekken van een vergunning. Indien sprake is van tekortkomingen tijdens de inspectie, stelt de GGD-inspecteur een verbeterlijst op. Soms volgt hierna een tweede inspectie om na te gaan of de tekortkomingen zijn opgeheven.¹ De GGD kan de vergunning intrekken wanneer niet hygiënisch wordt gewerkt.

Inspectie tijdens de duur van een geldige vergunning vindt in het algemeen alleen plaats wanneer er indicaties zijn van onhygiënische praktijken. Dit kan bijvoorbeeld naar aanleiding van een klacht zijn (zie paragraaf 3.6).

nVWA: toezicht en handhaving bezit vergunning

De nVWA houdt toezicht op de aanwezigheid van een vergunning, het naleven van de looptijdsgrenzen, de etikettering en samenstelling (door monsteronderzoek) van tatoeagekleurstoffen.² Bij het niet beschikken over een vergunning kan de nVWA een schriftelijke waarschuwing geven of een boete opleggen.

Voor wat betreft inspectie van vergunningplichtige ondernemers op aanwezigheid van een vergunning heeft de nVWA zich de afgelopen jaren voornamelijk gebaseerd op informatie uit de webapplicatie Tatoeus en op binnengekomen klachten (zie paragraaf hieronder). De webapplicatie bevat een bestand met onder meer vergunninghouders en aanvragers. Wanneer een vergunning is ingetrokken of geweigerd, wat te zien is in dit bestand, controleert de nVWA of de betreffende ondernemer inderdaad geen vergunningplichtige activiteiten meer uitvoert. Hiertoe legt de nVWA een onaangekondigd bezoek af.

De capaciteit van de nVWA is beperkt: er zijn 10 controleurs voor het toezicht op veilige consumentenproducten met chemische of microbiologische risicodeterminanten. Voor controle op vergunningen én kleurstoffen is jaarlijks slechts 1600 uur beschikbaar, bij elkaar dus ongeveer 1 fte.

¹ Soms is het voldoende wanneer de aanvrager/vergunninghouder een bestelbon overhandigt als bewijs dat bepaalde artikelen zijn besteld.

² Het testen van kleurstoffen valt niet binnen het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen; daarom gaan wij hier niet verder op in.

Samenwerking GGD en nVWA via webapplicatie Tatoeus

Bij de uitvoering van het vergunningstelsel en toezicht en handhaving is sprake van samenwerking tussen de GGD-en en de nVWA. Deze samenwerking verloopt via de al eerder genoemde webapplicatie Tatoeus. Deze webapplicatie bestaat uit een bestand met ondernemers, waarin per ondernemer informatie over inspecties, eventuele opmerkingen en de status van een vergunning, opgenomen kunnen worden. De vergunningstatus is aangegeven door middel van één van de volgende kleurcodes.¹

- groen = de ondernemer beschikt over een vergunning
- oranje = de ondernemer heeft een aanvraag ingediend
- geel = de aanvraagprocedure loopt (wellicht zijn er verbeterpunten)
- rood = er is geen vergunning (meer)
- zwart = de ondernemer voert, voor zover bekend, geen vergunningplichtige werkzaamheden (meer) uit

Met behulp van dit systeem kunnen alle inspecteurs bij de GGD en controleurs bij de nVWA in één oogopslag de status van de vergunning zien, en kunnen zij opmerkingen plaatsen n.a.v. bijvoorbeeld een inspectie. De GGD-en en de nVWA geven aan dat samenwerking via de webapplicatie goed werkt.

3.5 Voorlichting aan de consument

Algemene voorlichting over risico's

Informatie over risico's van het laten plaatsen van tatoeages, piercings of PMU is met name te vinden op websites van shops/studio's en salons, en op websites van de nVWA en de GGD. Een brede, algemene voorlichtingscampagne om consumenten te wijzen op de risico's van het laten plaatsen van een lichaamsversiering, heeft nooit plaats gevonden, hoewel met name de tatoeagebranche hier sterk voor heeft gepleit.

In 2006 is de mogelijkheid van een Postbus 51-spotje overwogen. Hiervan werd afgezien, omdat de effectiviteit ervan werd betwijfeld (het heeft alleen een potentieel effect op degenen die op dat moment serieus een lichaamsversiering overwogen), terwijl de kosten ervan hoog zijn. Overigens is over dit Postbus 51-spotje een misverstand ontstaan. Met name in het veld van de tatoeëerders heerst de opvatting dat een dergelijk spotje toegezegd zou zijn, en dat hiervoor vergunningopbrengsten aangewend zouden worden. Volgens het ministerie, het LCHV en de nVWA is de mogelijkheid van een Postbus 51-spotje onderzocht, maar is van een toezegging nooit sprake geweest, noch van het aanwenden van vergunningopbrengsten hiervoor.

Informatievoorziening over vergunningen

Met de invoering van het vergunningstelsel is besloten websites te ontwikkelen waar de consument een overzicht kan vinden van alle tatoeëerders, piercers, juweliers en schoonheidsspecialisten met een vergunning. Het gaat om de volgende websites:

¹ Naast de genoemde kleurcodes, is er ook de kleurcode grijs. Deze kleurcode is bij de invoering van het vergunningstelsel aan alle mogelijk vergunningplichtige ondernemers gegeven. In de loop der tijd hebben de meeste ondernemers een andere kleur gekregen. Er zijn echter nog steeds ondernemingen in het bestand met de kleur grijs (bijvoorbeeld juweliers).

- www.veiligtatoeëren.nl
- www.veiligpiercen.nl
- www.veiligpmu.nl
- www.veiligtatoeereenenpiercen.nl

De websites bieden weinig méér dan een zoekfunctie van vergunninghouders. Er is bijvoorbeeld geen informatie te vinden over gezondheidsrisico's, nazorg, klachtenafhandeling, links naar GGD-en, de nVWA, etc. Ook zijn de websites moeilijk te vinden. Zo is de website www.veiligtatoeëren.nl wel zichtbaar op de eerste pagina na een google-actie op 'tatoeëren'. Bij de zoekterm 'tattoo' of 'tatoeage' verschijnt de website in ieder geval niet op de eerste 10 pagina's.

Er zijn posters ontwikkeld om consumenten op het bestaan van de websites te wijzen. De tatoeëerdersbranche ziet deze posters graag verspreid op scholen. De overheid wil dit niet, om de schijn te voorkomen reclame voor tatoeëren of piercen te maken. Bij toekenning van een vergunning krijgen vergunninghouders een aantal posters die zij voor hun raam kunnen hangen.

3.6 Omgang met klachten

Klachten over het overtreden van de leeftijdsgrens en ondernemingen die opereren zonder vergunning dienen te worden gemeld bij de nVWA via de Warenklachtenlijn of de nVWA-website. Klachten over niet-hygiënisch werken moeten worden gemeld bij de GGD. Consumenten kunnen met dergelijke klachten ook terecht bij de Warenklachtenlijn van de nVWA: deze moet de klacht vervolgens doorgeleiden naar de juiste instantie (GGD of nVWA). Overigens heeft de nVWA de indruk dat zowel extern als intern niet altijd even duidelijk is waar een klacht ingediend kan worden, en waar welk type klacht vervolgens heen moet.

3.7 Samenvatting en conclusies

In dit hoofdstuk is de werking van het vergunningsstelsel toegelicht, evenals de verschillende rollen en verantwoordelijkheden van de betrokken partijen hierin. Het stelsel op zich lijkt goed te werken. De webapplicatie Tatoeus zorgt voor een goede samenwerking tussen de twee belangrijkste partijen in het toezicht en handhaving; de GGD-en en de nVWA.

Er zijn echter ook enkele kanttekeningen te maken:

- Hoewel tatoeëren en piercen handelingen zijn die onder de Warenwet vallen er zijn echter ook handelingen die in het verlengde hiervan liggen en waarvan op dit moment nog onduidelijk is of zij verricht mogen worden door tatoeëerders en piercers of dat zij onder de Wet BIG thuis horen. Deze onduidelijkheid bestaat bij verwijdering van een *dermal anchor*.
- Er zijn handelingen die wat betreft handeling en risico erg lijken op PMU, maar nu niet onder het besluit vallen omdat geen sprake is van het aanbrengen van kleurstoffen onder de huid. Voorbeeld hiervan is meso-therapie. Het is op dit moment nog onduidelijk onder welke wetgeving ze wel vallen.

- Voorlichting aan consumenten over vergunde ruimten lijkt minimaal te zijn en voor verbetering vatbaar.
- De omgang met klachten is op dit moment onvoldoende duidelijk, zowel voor consumenten als voor de betrokken instanties die de klacht moeten afhandelen. Deze onduidelijkheid komt door de betrokkenheid van verschillende partijen en de afhandeling van verschillende soorten klachten door verschillende partijen.

4 Oriëntatie door de consument

In dit hoofdstuk gaan we in op de wijze waarop en de mate waarin consumenten die een tatoeage of piercing laten zetten, zich hierop oriënteren. Hoe bekend zijn zij met de noodzaak van het hebben van een vergunning en welk belang hechten zij hieraan? Wat zijn de meest doorslaggevende redenen in de keuze voor een shop of studio? Dit hoofdstuk is gebaseerd op informatie uit de consumentenenquête.¹

4.1 Bekendheid met vergunning en RIVM-websites

Bijna driekwart van de geënquêteerde consumenten zegt ervan op de hoogte te zijn dat degene die een tatoeage of piercing aanbrengt, hiervoor een vergunning nodig heeft (zie tabel hieronder). Van de consumenten zegt 12% 'er weleens van gehoord' te hebben en zegt 15% er nooit van te hebben gehoord

Tabel 4.1 Voor de lichaamsversiering die u aan heeft laten brengen, heeft de behandelaar een vergunning nodig. Was u hiermee bekend voordat u deze enquête invulde?

	Aantal	%
Ja	291	73%
Nee	61	15%
Wel eens van gehoord	49	12%
Totaal	401	100%

Een klein deel van de consumenten heeft een van de websites van het RIVM geraadpleegd in de oriëntatiefase. In de tabel hieronder is te zien dat dit geldt voor 5% van de consumenten die een tatoeage lieten zetten, en voor 8% van degenen die een piercing aan lieten brengen. Daar moet overigens bij worden opgemerkt dat de meerderheid van de consumenten zich mogelijk niet voor het eerst had laten tatoeëren en/of piercen: 57% tot 60% van de consumenten zegt namelijk al bekend te zijn geweest met de betreffende shop. Als we de groep consumenten die de shop al kenden buiten beschouwing laten, komen we uit op bijna 12% (voor tatoeage) en bijna 18% (voor piercing) van de consumenten die een van de RIVM-websites heeft geraadpleegd.

De belangrijkste bron voor informatie blijken kennissen, vrienden en familie te zijn (42% voor tatoeage en 39% voor piercing), gevolgd door (de website van) de shop zelf (respectievelijk 17% en 20%).

¹ Zoals in hoofdstuk 1 al is aangegeven, is de respons van consumenten die een PMU hebben laten zetten te laag om deze in de tabellen te laten zien.

Tabel 4.2 Op welke wijze(n) heeft u zich geïnformeerd? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Tatoeage		Piercing	
	Aantal	%	Aantal	%
Was al bekend met shop	175	60%	97	57%
Via kennissen/vrienden/familie	123	42%	67	39%
Via (website van) de shop	49	17%	34	20%
Via advertentie	19	7%	10	6%
Via een van de websites LCHV	14	5%	13	8%
Anders	6	2%	8	5%
Totaal	292	100%	171	100%

4.2 Oriëntatie op gezondheidsrisico's

In welke mate oriënteren consumenten zich van tevoren op de mogelijke gezondheidsrisico's? Ongeveer de helft van de consumenten zegt zich van tevoren hierover uitgebreid te hebben geïnformeerd. Dit percentage ligt voor de getatoeëerden iets hoger dan voor de gepiercten. Opvallend is dat een redelijk hoog percentage (19% van de getatoeëerden en 16% van de gepiercten) zegt zich hierover niet tot nauwelijks te hebben geïnformeerd.

Tabel 4.3 In welke mate heeft u zich van tevoren georiënteerd op de mogelijke gezondheidsrisico's?

	Tatoeage		Piercing	
	Aantal	%	Aantal	%
Uitgebreid	151	52%	78	46%
Een beetje	86	29%	65	38%
Nauwelijks	29	10%	17	10%
Niet	26	9%	11	6%
Totaal	292	100%	171	100%

Aan de consumenten die zeggen zich een beetje of uitgebreid te hebben geïnformeerd over de gezondheidsrisico's, is gevraagd op welke wijze zij dit hebben gedaan. Onderstaande tabel laat zien dat de belangrijkste informatiebron de (website van de) shop of studio is (59% voor tatoeage en 55% voor piercing). Veel getatoeëerden laten zich (ook) informeren via de (website van de) GGD en via kennissen, vrienden en familie. Deze laatstgenoemde categorie scoort ook hoog bij consumenten die een piercing hebben laten zetten (bijna de helft), gevolgd door de (website van de) GGD.

Tabel 4.4 Op welke wijze(n) heeft u zich over de gezondheidsrisico's geïnformeerd? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Tatoeage		Piercing	
	Aantal	%	Aantal	%
Via de (website van de) shop	140	59%	78	55%
Via kennissen/vrienden/familie	92	39%	68	48%
Via de (website van de) GGD	116	49%	61	43%
Via social media (hyves, internetfora)	22	9%	21	15%
Via (de website van) het RIVM	13	5%	10	7%
Via de (website van de) nVWA	10	4%	7	5%
Anders	16	7%	14	10%
Totaal	237	100%	143	100%

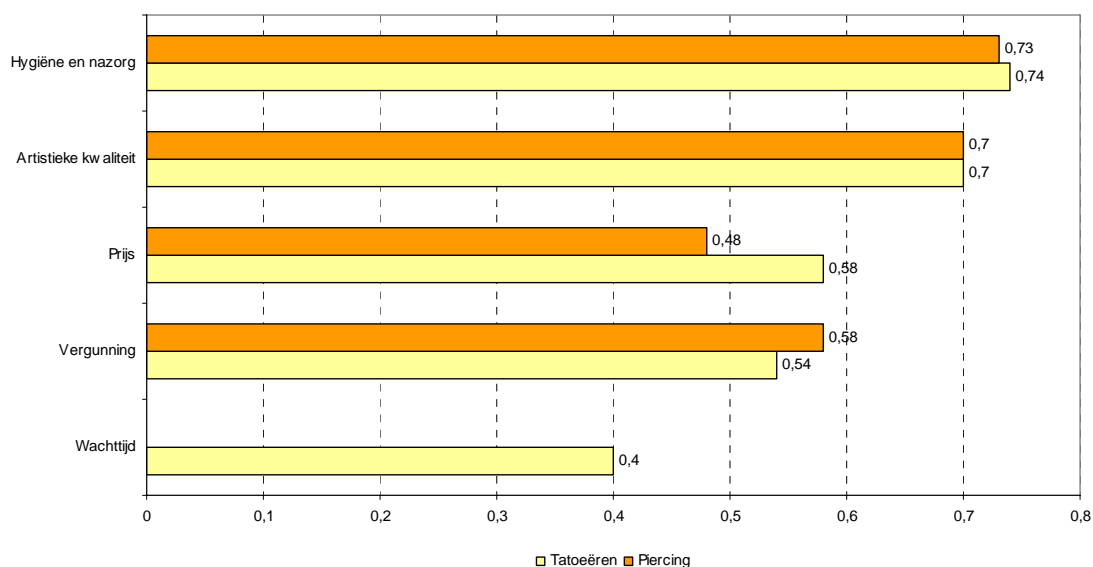
In paragraaf 5.4 gaan we in op de verplichting voor behandelaars de consument voorafgaande aan de behandeling te informeren over de mogelijke gezondheidsrisico's.

4.3 Factoren bij de keuze van een shop/studio

Waardoor laten consumenten zich het meest leiden wanneer zij een behandelaar moeten kiezen? Wij vroegen consumenten die een tatoeage hadden laten zetten een volgorde in belangrijkheid aan te geven tussen vijf factoren: prijs, kwaliteit, hygiëne, vergunning en wachttijd. Aan consumenten die een piercing hadden laten zetten, stelden we dezelfde vraag, maar omdat wachttijden bij piercings niet een rol van betekenis spelen, hadden zij slechts vier factoren waarin zij een volgorde moesten aangeven (prijs, kwaliteit, hygiëne en vergunning).

Bij beide groepen blijkt de hygiëne bovenaan te staan, maar wordt aanwezigheid van een vergunning aanmerkelijk minder belangrijk gevonden. Kwaliteit wordt bijna even belangrijk gevonden als de hygiëne.

Grafiek 4.1 Ranking van meest bepalende factoren in keuze

4.4 Conclusies

De bekendheid onder consumenten met de vergunning is vrij groot (73% is ermee bekend, 12% heeft er wel eens van gehoord). Desondanks hebben weinig consumenten een van de RIVM-websites geraadpleegd om zich te informeren over studio's/shops met een vergunning. Consumenten laten zich bij hun keuze van een shop vooral informeren door kennissen, vrienden en familie. Veel consumenten kiezen overigens de shop/studio die zij al kennen, mogelijk van het zetten van een eerdere lichaamsversiering.

Ongeveer de helft van de consumenten vindt dat zij zich van tevoren uitgebreid heeft laten informeren over de mogelijke gezondheidsrisico's; ongeveer een derde heeft dit 'een beetje' gedaan. Voor een tatoeage verloopt deze oriëntatie voornamelijk via (de website van) de shop en/of de GGD. Voor een piercing is dit eveneens vaak de shop, of zijn dit kennissen, vrienden of familie.

Hoewel het bestaan van de vergunning in vrij hoge mate bekend is en hygiëne en nazorg de belangrijkste factoren zijn op basis waarvan de consument de behandelaar zegt te kiezen, is aanwezigheid van een vergunning niet een van de belangrijkste factoren in de keuze.

5 Hygiënerichtlijnen

De hygiënerichtlijnen, in het besluit aangeduid en aangewezen als 'veiligheidscodes', vormen de basis van het vergunningstelsel. Hoe kijkt het beroepsveld aan tegen deze richtlijnen en hoe is het met de kennis over de inhoud hiervan gesteld? Ten slotte: welke conclusies kunnen we trekken over de mate waarin de richtlijnen in praktijk worden nageleefd?

5.1 Draagvlak voor de hygiënerichtlijnen

De hygiënerichtlijnen bevatten zowel richtlijnen die een hygiënische werkwijze tot doel hebben, als wettelijke voorschriften betreffende leeftijdsgrenzen. In de volgende paragrafen bespreken we het draagvlak voor beide onderdelen van de hygiënerichtlijnen.

Draagvlak voor wettelijk vastgestelde leeftijdsgrenzen

In de Warenwet zijn leeftijdseisen van de klant opgenomen. Over leeftijdseisen is bij de behandeling van de Warenwet in de Tweede Kamer discussie ontstaan. Aanvankelijk wilde de minister geen leeftijdsgrenzen in de wet opnemen, omdat het doel van de wet het voorkomen van gezondheidsrisico's is, en deze risico's niet zouden samenhangen met de leeftijd waarop een lichaamsversiering wordt geplaatst. De branches wilden echter wel leeftijdsgrenzen instellen en hebben hiertoe een deels succesvolle lobby opgezet. Uiteindelijk is wettelijk over leeftijdsgrenzen vastgesteld dat tatoeages, piercings en PMU alleen gezet mogen worden bij consumenten tussen 12 en 16 jaar indien zij vergezeld worden door hun wettige vertegenwoordiger, die toestemt geeft voor de tatoeage. Het mag niet gaan om tatoeages of PMU op zichtbare plaatsen (hoofd, hals, polsen of handen) of om piercings in de tepels of genitaliën.

Aanvankelijk is sterk gehandhaafd op leeftijdseisen. In de beginperiode kwam een aantal klachten binnen van ouders over tatoeages en piercings die waren aangebracht bij hun kinderen, zonder hun medeweten. Het ministerie van VWS heeft besloten daar hard tegen op te treden: eenmalig overtreding van de leeftijdsgrenzen betekende meteen het intrekken van de vergunning. Volgens het ministerie heeft dit een goed afschrikwekkend effect gehad, want dergelijke klachten zijn daarna nauwelijks meer binnengekomen. Overigens konden de betreffende ondernemers daarna meteen een nieuwe vergunningaanvraag indienen, en is met de GGD-en afgesproken dat zij deze met voorrang in behandeling nemen. Dit, omdat de shop/studio vaak de enige bron van inkomsten is. Het opnieuw betalen van het vergunningbedrag werd beschouwd als boete.

Met name bij de tatoeëerders leeft veel onvrede over de leeftijdsgrenzen. De NBT en de BVT zijn beide van mening dat deze grenzen naar boven bijgesteld zouden moeten worden, om de volgende redenen.

- Kinderen onder de 16 jaar, zeker kinderen van 12 of 13 jaar, zijn nog niet volgroeid. Tatoeages die op een nog onvolgroeid lichaam worden aangebracht, gaan met de groei uitrekken en vervormen (niet alleen door lengtegroei, maar ook door de ontwikkeling van spiermassa). Overigens kunnen piercings gaan 'trekken'.
- Het kind zit voor het leven vast aan de tatoeage, en kan de gevolgen daarvan op jonge leeftijd nog niet overzien. Ook veel ouders blijken dit niet te kunnen overzien.

- Onder invloed van hormonen (met name bij pubers) kan de huid verkeerd reageren op een tatoeage of een piercing, waardoor pigment moeilijk in te brengen is en de kans op ontsteking groter.

De NBT en de BVT pleiten sterk voor het verhogen van de leeftijdsgrenzen: minimaal 16 jaar met toestemming van de ouders, en zonder toestemming minimaal 18 jaar.

Uit de enquête onder vergunninghouders blijkt het onderwerp zeer relevant te zijn: de meeste tatoeëerders en piercers (76%) hebben in het afgelopen jaar wel eens een verzoek gehad tot het plaatsen van een lichaamsversiering bij kinderen tussen de 12 en 16 jaar (zie tabel hieronder). Bij de schoonheidsspecialisten komt dit verzoek aanmerkelijk minder vaak voor (7%).

Tabel 5.1 Heeft u in het afgelopen jaar wel eens een verzoek gehad tot het plaatsen van een onder een vergunning vallende lichaamsversiering bij kinderen tussen 12 en 16 jaar?

	Tatoeage & Piercing	PMU
Ja	76%	7%
Nee	23%	92%
Weet niet	1%	1%
Totaal	100%	100%
	(n=228)	(n=178)

Hoe gaan de vergunninghouders met deze verzoeken om? Onderstaande tabel laat zien dat met name schoonheidsspecialisten een dergelijk verzoek weigeren (61%). Het percentage dat weigert bij tatoeëerders en piercers ligt weliswaar lager (44%), maar daarbij moet een verschil tussen tatoeëerders en piercers in het oog worden gehouden. Bij minderjarigen worden tatoeages veel vaker geweigerd dan piercings (een piercing kan immers altijd worden verwijderd). Van de tatoeëerders weigert ruim 60% .

Schoonheidsspecialisten geven overigens aan PMU of cosmetische camouflage ten behoeve van het wegwerken van ontsierende littekens, of het bijwerken van pigment bij vitiligo of alopecia, wel goed te keuren bij klanten tussen 12 en 16 jaar.

Tabel 5.2 Hoe gaat u met zulke verzoeken om?

	Tatoeage & Piercing	PMU
Akkoord als mond. toestemming ouders	2%	3%
Akkoord als schrift. toestemming ouders	43%	30%
Ik doe het niet	44%	61%
Anders ¹	11%	6%
Totaal	100%	100%
	(n=228)	(n=178)

¹ Het betreft met name vergunninghouders die zowel tatoeëren als piercen, en in deze categorie aangeven met een piercing wel akkoord te gaan, maar met een tatoeage niet. Wat betreft PMU is van de 'anders, nl. categorie vooral gebruik gemaakt om te wijzen op uitzonderingsgevallen, als bijwerken van littekens of pigment.

Aan de vergunninghouders die hebben aangegeven in principe akkoord te gaan met het verzoek, is gevraagd wat zij vinden van het aanbrengen van de onder de vergunning vallende lichaamsversiering bij iemand die jonger is dan 16 jaar. Deze vraag is gesteld per type lichaamsversiering. Hierin is duidelijk het verschil tussen tatoeage en piercing te zien: 88% van de tatoeëerders en 38% van de piercers vindt dit af te raden.

Tabel 5.3 Wat vindt u in het algemeen van het zetten van een tatoeage, piercing, PMU, prikken van gaatje in kraakbeen oor of neusvleugel bij iemand jonger dan 16 jaar?

	Tatoeage	Piercing	PMU
Geen probleem	3%	53%	11%
Af te raden	88%	38%	85%
Weet niet/geen mening	9%	9%	4%
Totaal	100%	100%	100%
	(n=115)	(n=77)	(n=80)

Onder tatoeëerders leven grote zorgen over de wettelijk vastgestelde leeftijdsgrenzen, zorgen dat wanneer zij een dergelijk verzoek weigeren de klant naar een beginnende tatoeëerder gaat die de tatoeage wél zet omdat het wettelijk gezien immers mag. Een beginnend tatoeëerder heeft volgens hen vaak nog onvoldoende ervaring om de gevolgen te kunnen overzien.

Draagvlak voor richtlijnen betreffende hygiëne

Het draagvlak voor de richtlijnen die een hygiënische werkwijze betreffen is in het algemeen, binnen het beroepsveld, groot. Het belang van de hygiënerichtlijnen wordt door vrijwel iedereen onderschreven, zowel door de brancheorganisaties als door de vergunninghouders. Dit laatste blijkt uit een aantal stellingen over de hygiënerichtlijnen die aan de vergunninghouders zijn voorgelegd (zie de volgende grafiek).

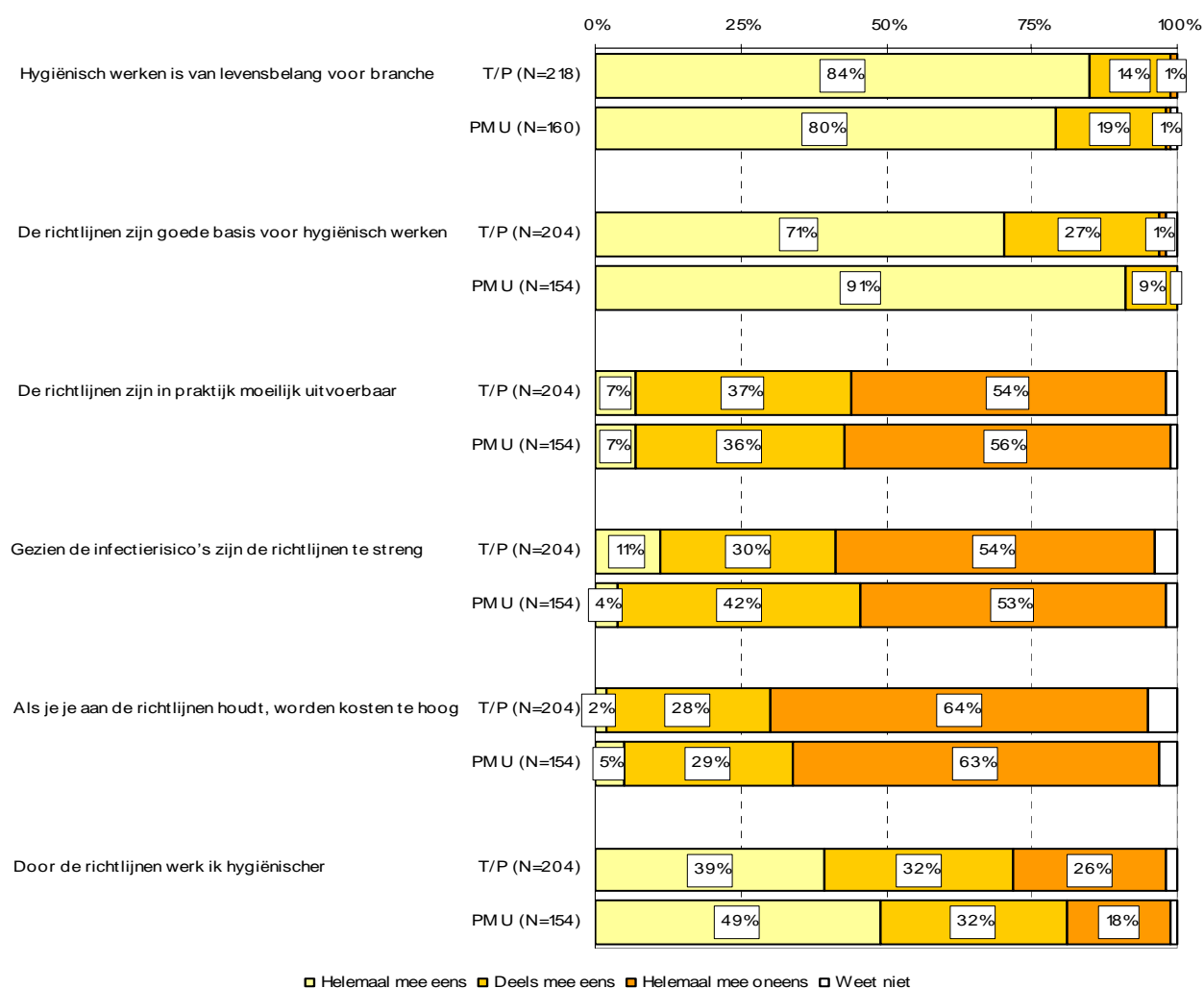
In de eerste plaats valt het grote belang op dat wordt gehecht aan hygiënisch werken in het algemeen. Een grote meerderheid van de vergunninghouders vindt hygiënisch werken van levensbelang voor de branche (84% van de tatoeëerders en piercers en 80% van de schoonheidsspecialisten is het hier volledig mee eens; slechts 1% van beide groepen is het er volledig mee oneens).

Van de tatoeëerders en piercers vindt 71% dat de hygiënerichtlijnen een goede basis voor hygiënisch werken vormen; van de schoonheidsspecialisten is 91% deze mening toegevoegd. Vrijwel geen van de vergunninghouders vindt de richtlijnen een slechte basis voor hygiënisch werken.

Desondanks hebben vergunninghouders op onderdelen wel op- of aanmerkingen. Zo vindt 44% van de tatoeëerders en piercers en 43% van de schoonheidsspecialisten de richtlijnen in praktijk (ten dele) moeilijk uitvoerbaar. Verder vindt 41% van de tatoeëerders en piercers en 46% van de schoonheidsspecialisten de richtlijnen, gezien de beperkte infectierisico's, (deels) te streng. Ongeveer eenderde van de tatoeëerders, piercers en schoonheidsspecialisten is verder van mening dat het volgen van de richtlijnen de kosten van een behandeling te hoog maakt.

Vinden de vergunninghouders dat zij door de hygiënerichtlijnen hygiënischer werken? Ruim een kwart van de tatoeëerders en piercers vindt van niet en bijna eenderde is van mening dat dit ten dele het geval is (39% vindt van wel). De richtlijnen lijken iets meer van invloed te zijn op de hygiëne bij schoonheidsspecialisten, waarvan bijna de helft vindt dat ze door de richtlijnen hygiënischer werken. Bijna een derde vindt dat dit ten dele het geval is en 18% vindt van niet.

Grafiek 5.1 Stellingen over draagvlak voor de hygiënerichtlijnen

De interviews met brancheorganisaties en enkele vergunninghouders laten voorbeelden van richtlijnen zien die op minder draagvlak kunnen rekenen. Enkele voorbeelden zijn:

- het gebruik van onderzoekshandschoenen (zie kader bij paragraaf 5.2)
- het steriliseren van rubberstempels en elastiekjes (tatoeëerders)
- op zakjes met gesteriliseerde inhoud datumstickers plakken in plaats van dit direct op de zakjes te schrijven (piercers)
- het veelvuldig handen wassen (betekent voor een full time piercer dagelijks zo'n 40x handen wassen)

- de toegestane zalfjes ter verzorging van de wond (deze wisselen nogal eens: de ene keer mag niet niet, de volgende keer weer wel)
- het niet zelf mogen aanbrengen van een verdoving (schoonheidsspecialisten).

5.2 Kennis en begrip van de richtlijnen

De hygiënerichtlijnen zijn bedoeld om infectierisico's te vermijden. Voorwaarde voor het kunnen naleven van de hygiënerichtlijnen, is voldoende kennis en begrip van deze richtlijnen. Kennis over het vermijden van infectierisico's is idealiter onderdeel van een opleiding. Hoewel tatoeërders en piercers geen formele opleiding volgen, vinden zij wel dat in hun leerperiode veel aandacht is geweest voor het reduceren van infectierisico's (83%, zie onderstaande tabel). Bij de schoonheidsspecialisten ligt dit percentage lager: 68%.

Tabel 5.4 Hoeveel aandacht was her in uw 'opleiding' voor het reduceren van infectierisico's?

	Tatoeage & Piercing	PMU
Veel aandacht	83%	68%
Een beetje aandacht	10%	29%
Geen aandacht	4%	2%
Weet niet	3%	1%
Totaal*	100% (n=218)	100% (n=160)

* De vraag is alleen voorgelegd aan vergunninghouders die de vergunde activiteiten ook zelf uitvoeren.

Onderstaande tabel laat zien dat bijna alle geënquêteerde vergunninghouders vinden dat zij goed op de hoogte zijn van de (inhoud van) de hygiënerichtlijnen. Opmerkelijk is overigens dat een (weliswaar kleine) groep zegt in het geheel niet op de hoogte te zijn van het bestaan van de richtlijnen.

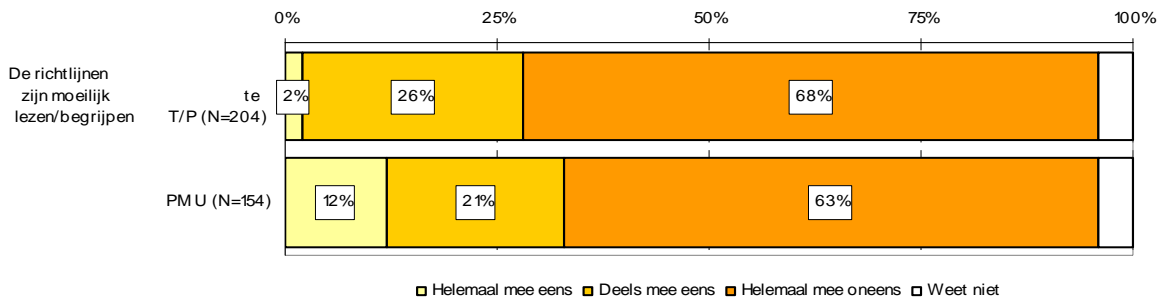
Tabel 5.5 Mate waarin vergunninghouder zegt op de hoogte te zijn van (de inhoud van) de hygiënerichtlijnen

	Tatoeage & Piercing	PMU
Goed op de hoogte	90%	92%
Redelijk op de hoogte	4%	4%
Niet bekend met het bestaan van de richtlijnen	6%	4%
Totaal*	100% (n=218)	100% (n=160)

* De vraag is alleen gesteld aan vergunninghouders die de vergunde activiteiten ook zelf uitvoeren.

Vinden de vergunninghouders de hygiënerichtlijnen ook gemakkelijk te lezen en te begrijpen? Onderstaande grafiek laat zien dat een derde van de schoonheidsspecialisten de richtlijnen (deels) moeilijk te lezen en te begrijpen vindt. Bij de tatoeërders en piercers geldt dit voor 28%. Schoonheidsspecialisten lijken hier iets vaker moeite mee te hebben dan tatoeërders en piercers.

Grafiek 5.2 Stelling: zijn de hygiënerichtlijnen moeilijk te lezen of te begrijpen?

GGD-inspecteurs zijn van mening dat vergunninghouders de hygiënerichtlijnen soms onvoldoende doorgronden. De inspecteurs zien bijvoorbeeld dat vergunninghouders regelmatig van handschoenen wisselen op momenten dat het niet nodig is, terwijl zij het op momenten dat het wél nodig is (namelijk wanneer met de handschoenen een niet steriel vlak of voorwerp wordt aangeraakt), nalaten. Zij concluderen hieruit dat vergunninghouders vaak wel begrijpen wat in de richtlijnen staat, maar over te weinig kennis en begrip beschikken van overdracht van micro-organismen om de regels op een juiste wijze toe te passen. De inspecteurs zien het daarom niet alleen als hun taak om te inspecteren en fouten in de handeling te melden, maar ook het waarom van de richtlijnen toe te lichten (zie ook kader hiernaast).

Onderzoekshandschoenen
 De richtlijnen over het gebruik van onderzoekshandschoenen zijn zonder twijfel de richtlijnen die de meeste weerstand oproepen. Het gaat om richtlijnen betreffende a) het type handschoenen - geen latex, wel nitril – en b) om de noodzaak regelmatig een schoon paar handschoenen aan te trekken. Regelmatig wordt verwezen naar andere medische beroepsgroepen (zoals tandartsen) waar latex wel is toegestaan. Nitril handschoenen zijn duurder dan latex. Ook hebben vergunninghouders de indruk dat als ze maar vaak genoeg van handschoenen wisselen, de inspecteur het al snel goed vindt. Van alle vergunninghouders zegt 94% in de enquête precies te weten wanneer ze van handschoenen moeten wisselen (6% zegt hier niet zeker van te zijn). Opmerkelijk genoeg valt de GGD-en op dat bij inspectie veelal te vaak (en onnodig) wordt gewisseld van handschoenen.

Het beeld dat vergunninghouders de richtlijnen niet altijd voldoende doorgronden, wordt ondersteund door de uitkomsten van de enquête onder vergunninghouders. Onderstaande tabel laat zien dat ondernemers die de hygiënerichtlijnen moeilijk te lezen en/of te begrijpen vinden, vaker van mening zijn dat de richtlijnen in verhouding tot de infectierisico's te streng zijn. Degenen die de richtlijnen wel goed zeggen te begrijpen, vinden deze richtlijnen vaker goed in verhouding tot de risico's staan.

Tabel 5.6 Relatie tussen antwoorden op de vraag naar de strengheid van de richtlijnen in relatie tot de risico's en het begrip van de richtlijnen

De hygiënerichtlijnen zijn:	Gezien de beperkte infectierisico's zijn de hygiënerichtlijnen:			Totaal
	Te streng	Niet te streng	Weet niet	
Moeilijk te lezen/begrijpen	69%	30%	1%	100%
Niet moeilijk te lezen/begrijpen	32%	66%	2%	100%
Weet niet	36%	29%	36%	100%
Totaal (n=358)	43%	54%	3%	100%

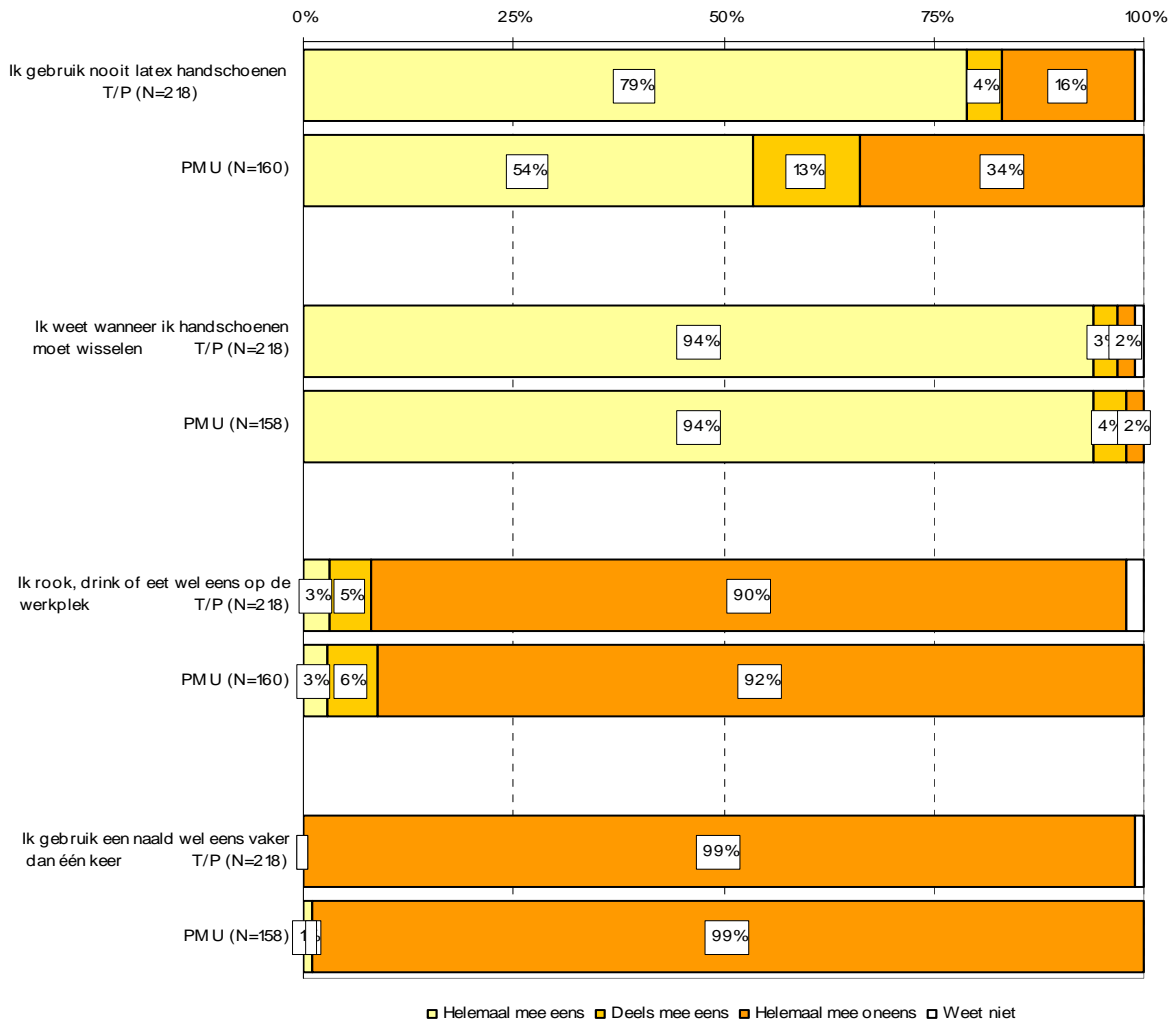
5.3 Naleving van de hygiënerichtlijnen

Het is lastig vast te stellen in hoeverre de richtlijnen worden nageleefd. Indicaties voor naleefgedrag zijn:

- het belang dat wordt gehecht aan een goede hygiëne en het draagvlak voor de richtlijnen binnen de beroepsgroepen
- informatie over naleefgedrag zoals de vergunninghouders dit zelf aangeven (met uiteraard risico's van sociaal wenselijke beantwoording)
- informatie over hetgeen GGD-inspecteurs zeggen aan te treffen
- informatie van consumenten over naleefgedrag

De kans dat specifieke richtlijnen die op weinig draagvlak kunnen rekenen worden nageleefd, is uiteraard kleiner dan de kans op naleving van richtlijnen die niet of nauwelijks ter discussie staan. Om deze reden hebben we over een aantal van dergelijke ter discussie staande richtlijnen stellingen voorgelegd aan de vergunninghouders. In de volgende grafiek zijn de antwoorden op de stellingen weergegeven. Hierbij valt met name op dat 20% van de tatoeëerders en piercers en 47% van de schoonheidsspecialisten zegt wel eens latex handschoenen te gebruiken (volgens de richtlijnen dienen zij nitril handschoenen te gebruiken). Met name het percentage bij de schoonheidsspecialisten is hoog. Mogelijk hebben zij deze vraag echter niet zozeer voor het aanbrengen van PMU, maar ook voor andere schoonheidsbehandelingen beantwoord. Vrijwel alle vergunninghouders zeggen precies te weten wanneer zij van handschoenen moeten wisselen (een schoon, steriel paar aandoen). Verder zegt 8% (tatoeëerders en piercers) en 9% (schoonheidsspecialisten) wel eens te roken, drinken of te eten op de werkplek. Vrijwel geen van de vergunninghouders zegt een naald wel eens vaker te gebruiken dan één maal.

Grafiek 5.3 Stellingen over naleefgedrag

De regels omtrent handschoengebruik lijken dus het minste nageleefd te worden; dit is, zoals we hierboven zagen, een van de richtlijnen die op het minste draagvlak kan rekenen. Hoewel vergunninghouders zelf zeggen naalden nooit te hergebruiken, geven GGD-inspecteurs aan hergebruik van naalden nog wel eens aan te treffen.

Welke situaties hebben de consumenten die recentelijk een tatoeage en/of piercing hebben laten zetten, aangetroffen? In de volgende tabel is een aantal uitkomsten uit de consumentenenquête op een rij gezet. De volgende zaken vallen hierin op:

- 9% zegt dat degene die een piercing zette, hierbij geen handschoenen droeg;
- 25% (bij tatoeage) en 35% (bij piercing) zegt dat tijdens de behandeling geen handschoenen werden verwisseld voor een nieuw/schoon paar;
- 9% (bij tatoeage) en 8% (bij piercing) zegt dat tijdens de behandeling werd gerookt, gegeten of gedronken;
- 5% (bij tatoeage) en 6% (bij piercing) zegt te vermoeden of zeker te weten dat de behandelaar onder invloed was van drank of drugs;

- 2% (bij tatoeage) en 5% (bij piercing) zegt dat er huisdieren door de behandelruimte liepen
- 18% (bij tatoeage) en 19% (bij piercing) vond de behandelruimte er niet zeer schoon en hygiënisch uit zien.

Tabel 5.7 Naleefgedrag volgens consumenten

	Tatoeage		Piercing	
	Aantal	%	Aantal	%
<i>Droeg behandelaar handschoenen?</i>				
Ja	279	96%	150	88%
Nee	7	2%	15	9%
Weet niet	6	2%	6	2%
<i>Werden handschoenen verwisseld?</i>				
Ja	171	61%	64	43%
Nee	69	25%	52	35%
Weet niet	39	14%	34	23%
<i>Werd er gerookt, gegeten of gedronken?</i>				
Ja	26	9%	13	8%
Nee	250	86%	154	90%
Weet niet	16	5%	4	2%
<i>Was behandelaar onder invloed van drank of drugs?</i>				
Ja, zeker	9	3%	7	4%
Ik vermoed van wel	5	2%	4	2%
Ik vermoed van niet	26	9%	22	13%
Nee	239	82%	137	80%
Weet niet	13	4%	1	1%
<i>Liepen er huisdieren door de behandelruimte?</i>				
Ja	7	2%	9	5%
Nee	272	93%	159	93%
Weet niet	13	4%	3	2%
<i>Hoe schoon en hygiënisch zag de ruimte er uit?</i>				
Zeer schoon en hygiënisch	236	81%	136	80%
Redelijk schoon en hygiënisch	49	17%	31	18%
Niet erg schoon en hygiënisch	3	1%	1	1%
Weet niet	4	1%	3	2%
Totaal	292	100%	171	100%

Al met al concluderen wij uit al deze bronnen dat de hygiëneregels in het algemeen vrij goed worden nageleefd, met uitzondering van enkele regels die op weinig draagvlak kunnen rekenen (zoals het gebruik van nitril handschoenen) of die een goede kennis vergen van overdracht van micro-organismen (verwisselen van handschoenen voor een nieuw paar wanneer dit nodig is). Daarnaast valt het relatief hoge percentage piercers op dat helemaal geen handschoenen lijkt te dragen (ongeveer 9%) en het roken, eten of drinken in de behandelruimte.

5.4 Naleving van de leeftijdsgrenzen

In paragraaf 5.1 is het draagvlak voor de wettelijk vastgestelde leeftijdsgrenzen al aan de orde geweest. Hieruit blijkt al dat de meeste ondernemers niet geneigd zullen zijn tot overtreding van deze grenzen, omdat ze de grenzen eerder te laag dan te hoog vinden. Dit geldt echter niet voor alle ondernemers.

Onder de consumenten waren er maar weinig die jonger waren dan 16 jaar op het moment dat zij hun tatoeage of piercing lieten aanbrengen.¹ Van de negen consumenten die op het moment dat zij hun tatoeage aan lieten brengen jonger waren dan 16 jaar, zeggen twee consumenten dat daar geen wettige vertegenwoordiger bij aanwezig was. Van de tien consumenten die, toen zij een piercing aan lieten brengen, jonger waren dan 16 jaar, was bij drie geen wettige vertegenwoordiger aanwezig.

Hoewel het beroepsveld in het algemeen sterk voorstander is van verhogen van de leeftijdsgrenzen, worden dus de huidige, lagere, grenzen toch nog wel eens overschreden.

5.5 Informatieverstrekking aan de consument

Naast richtlijnen die een hygiënische werkwijze tot doel hebben en wettelijke bepalingen betreffende leeftijdsgrenzen van de klant, heeft de behandelaar de verplichting de consument van tevoren te wijzen op de gezondheidsrisico's die verbonden zijn aan de behandeling en informatie te geven over nazorg.

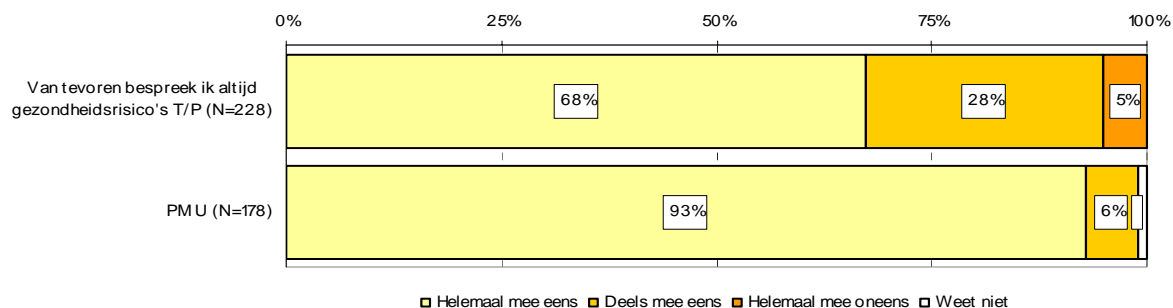
Informatie over gezondheidsrisico's

Deze informatie dient schriftelijk aanwezig te zijn. De risico's staan vermeld in een bijlage bij de hygiënerichtlijnen. Veel behandelaars kopiëren deze informatie op briefpapier van de eigen onderneming, en geven dit aan de klant mee. Idealiter wordt de informatie mondeling toegelicht. Doen zij dit ook?

Onderstaande grafiek laat zien dat schoonheidsspecialisten vaker zeggen de gezondheidsrisico's van tevoren altijd met de klant te bespreken (93%) dan tatoeëerders en piercers (68%). Mogelijk laten tatoeëerders en piercers dit vaker na wanneer zij een klant hebben die al vaker een lichaamsversiering heeft laten plaatsen, in de veronderstelling dat de klant bekend is met de gezondheidsrisico's.

¹ Dit zegt overigens niets over de mate waarin het voorkomt dat jongeren onder de 16 jaar een lichaamsversiering aan laten brengen. Voor de enquête zijn consumenten vanaf 16 jaar benaderd.

Grafiek 5.4 Stelling: Van te voren bespreek ik met de klant altijd de gezondheidsrisico's van de behandeling gezondheidsrisico's

De antwoorden van de tatoeëerders en piercers komen redelijk overeen met hetgeen consumenten die een tatoeage of piercing hebben laten zetten, hierover zeggen. In totaal zegt 72% van de consumenten met een piercing door de behandelaar van tevoren te zijn geweest op de gezondheidsrisico's; voor de consumenten met een tatoeage is dit bij 62% het geval. In vrij veel gevallen (29% bij tatoeage en 30% bij piercing) werd deze informatie echter, volgens de consumenten, niet schriftelijk verstrekt.

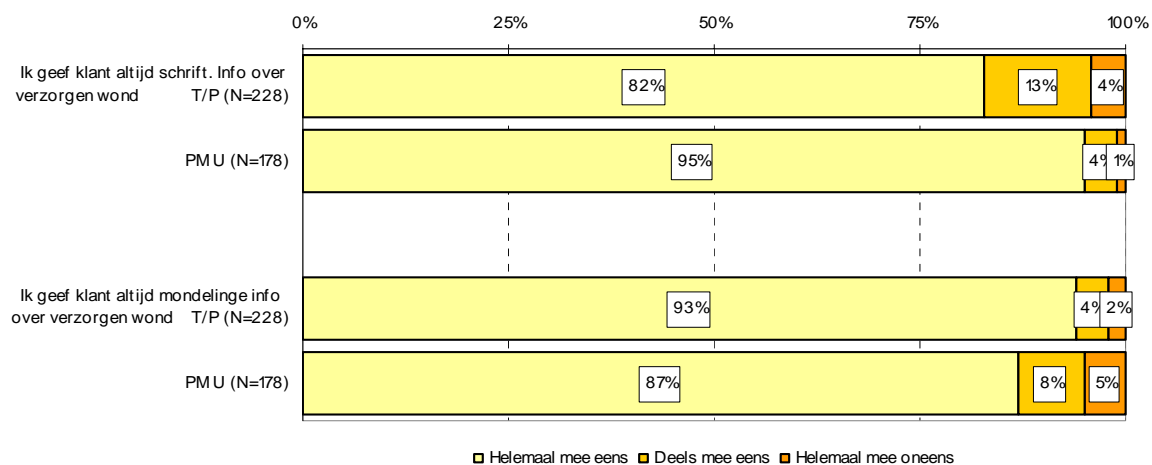
Tabel 5.8 Heeft de behandelaar u van tevoren gewezen op de gezondheidsrisico's?

	Tatoeage		Piercing	
	Aantal	%	Aantal	%
Ja, mondeling en schriftelijk	81	28%	60	35%
Ja, mondeling	85	29%	51	30%
Ja, schriftelijk	14	5%	12	7%
Nee	76	26%	31	18%
Weet niet	36	12%	15	9%
Totaal	292	100%	171	100%

Informatie over nazorg

Ten slotte zijn behandelaars verplicht de consument informatie te verstrekken over nazorg. Ook deze informatie is in de richtlijnen in een bijlage opgenomen, en wordt door de behandelaars veelal gekopieerd op eigen briefpapier. Deze informatie dient eveneens schriftelijk aanwezig te zijn: de consument moet ten minste op deze informatie gewezen worden. In onderstaande grafiek is te zien dat de meeste vergunninghouders inderdaad altijd schriftelijke én mondelinge informatie over de verzorging van de wond geven. Schoonheidsspecialisten doen dit vaker schriftelijk dan tatoeëerders en piercers, terwijl tatoeëerders en piercers vaker mondelinge informatie geven dan schoonheidsspecialisten.

Grafiek 5.5 Stellingen over informatievoorziening nazorg wond

Ongeveer de helft van de consumenten die een tatoeage of piercing heeft laten zetten, zegt zowel mondelinge als schriftelijke informatie te hebben ontvangen over de nazorg van de wond (zie volgende tabel). Ook hier weer valt het relatief grote percentage consumenten op dat zegt deze informatie alleen mondeling te hebben ontvangen (ruim een derde). Het volledig uitblijven van informatie over nazorg komt bijna niet voor. Verschillen tussen tatoeage en piercing zijn er nauwelijks.

Tabel 5.9 Heeft u na de behandeling informatie gekregen over de verzorging van de wond?

	Tatoeage		Piercing	
	Aantal	%	Aantal	%
Ja, mondeling en schriftelijk	149	51%	86	50%
Ja, mondeling	99	34%	59	35%
Ja, schriftelijk	33	11%	18	11%
Nee	4	1%	2	1%
Weet niet	4	1%	6	4%
Totaal	292	100%	171	100%

Bijna alle consumenten (91% van de getatoeëerden en 90% van de gepiercten) zegt dat het duidelijk was op welke wijze zij de wond moesten verzorgen (zie volgende tabel). Toch waren er ook consumenten voor wie dit niet, of maar ten dele, duidelijk was.

Tabel 5.10 Was het u duidelijk op welke wijze u de wond moest verzorgen?

	Tatoeage		Piercing	
	Aantal	%	Aantal	%
Ja, volledig duidelijk	267	91%	154	90%
Redelijk duidelijk	18	6%	14	8%
Niet duidelijk	7	2%	3	2%
Totaal	292	100%	171	100%

Van de getatoeëerde consumenten zeggen er vier dat de wond is gaan infecteren doordat zij de wond zelf niet goed hebben verzorgd (dit is ruim 1%). Bij de gepiercten waren dit er drie (bijna 2%).

5.6 Conclusies

In de hygiënerichtlijnen bestaan onder meer uit:

- wettelijk vastgestelde leeftijdsgrenzen voor het aanbrengen van tatoeages en piercings
- richtlijnen voor een hygiënische werkwijze
- richtlijnen voor het informeren van de klant over gezondheidsrisico's en verzorging van de wond

Het draagvlak voor de leeftijdsgrenzen is laag: de meeste vergunninghouders, met name tatoeëerders en schoonheidsspecialisten, vinden de huidige grenzen onverantwoord ruim. Zij pleiten sterk voor een minimale leeftijdsgrens van 16 jaar en tussen 16 en 18 jaar alleen tatoeages op niet-zichtbare plaatsen en onder begeleiding van een wettige vertegenwoordiger. Alleen voor PMU-behandelingen van ontsierende littekens en voor behandelingen bij ziekten als vitiligo en alopecia zouden uitzonderingen moeten worden gemaakt.

Het draagvlak voor de richtlijnen ter bevordering van een hygiënische werkwijze is, in het algemeen, groot. De branches vinden hygiënisch werken belangrijk voor de branche en onderschrijven de hygiënerichtlijnen in grote lijnen. Op onderdelen (specifieke richtlijnen, zoals het gebruik van nitril handschoenen) kunnen op minder draagvlak rekenen.

De hygiënerichtlijnen lijken vrij goed nageleefd te worden. Dit is zowel uit de antwoorden van de vergunninghouders zelf, als uit de consumentenenquête op te maken. Het minst goed worden richtlijnen over handschoengebruik nageleefd. Dit kan overigens eveneens te maken hebben met onvoldoende begrip van het overbrengen van micro-organismen.

Ten slotte lijkt bij tatoeëren en piercen de informatieverstrekking aan consumenten over gezondheidsrisico's van de behandeling en over de verzorging van de wond voor verbetering vatbaar. Bij deze behandelingen wordt dergelijke informatie minder vaak verstrekt dan bij PMU. Ook gebeurt het vaker mondeling en niet schriftelijk. Voor 8% van de consumenten die een tatoeage hebben laten zetten en 10% van degenen die zich hebben laten piercen is niet (voldoende) duidelijk hoe zij de wond moeten verzorgen. De meeste complicaties hangen samen met onvoldoende nazorg door de consument.

6 Vergunningverlening en toezicht hygiëne (GGD)

Zoals eerder al is aangegeven, wordt afgifte van een vergunning voorafgegaan door een inspectie door een GGD-inspecteur. Alle GGD-inspecteurs die inspecties verrichten in het kader van het vergunningstelsel tatoeëren en piercen, hebben hiertoe een tweedaagse opleiding gevolgd, verzorgd door het LCHV. Jaarlijks is er een terugkomdag. Tijdens de opleiding leren de inspecteurs op welke wijze tatoeages en piercings worden gezet, en waar zij bij inspectie op moeten letten. Daarbij wordt benadrukt dat het van belang is tijdens inspecties niet te rigide naar het toepassen van de richtlijnen te kijken, maar een goede balans te vinden tussen de richtlijnen en wat in de praktijk, vanuit het oogpunt van ondernemerschap, haalbaar en werkbaar is. Alvorens daadwerkelijk aan de slag te gaan, loopt de inspecteur in de regel een tijd mee met een meer ervaren inspecteur.

Zoals uit paragraaf 5.2 blijkt, beschouwen GGD-inspecteurs het niet alleen als hun taak het naleven van de richtlijnen te controleren, maar indien nodig ook tekst en uitleg te geven over het waarom van de richtlijnen.

Hoe kijkt het veld aan tegen deze GGD-inspecties en hoe is het gesteld met het draagvlak voor het vergunningstelsel?

6.1 Ervaringen van het veld met GGD-inspecteurs

In het veld leeft, bij zowel tatoeage en piercing als bij PMU, het beeld dat verschillen tussen inspecteurs groot zijn: de ene inspecteur benadrukt de ene regel, de ander de andere. De ene inspecteur weet goed de balans tussen regels en ondernemerschap te bewaren, terwijl de ander dichtbij de richtlijnen blijft. Hoewel alleen ondernemers die met verschillende inspecteurs te maken hebben gehad een vergelijking kunnen maken, bevestigen GGD-inspecteurs en het LCHV dat verschillen tussen de benadering van inspecteurs groot kunnen zijn. Ervaren inspecteurs zijn beter in staat een goede balans te vinden tussen regels en ondernemerschap dan minder ervaren inspecteurs, die sneller geneigd zijn dicht bij de richtlijnen te blijven.

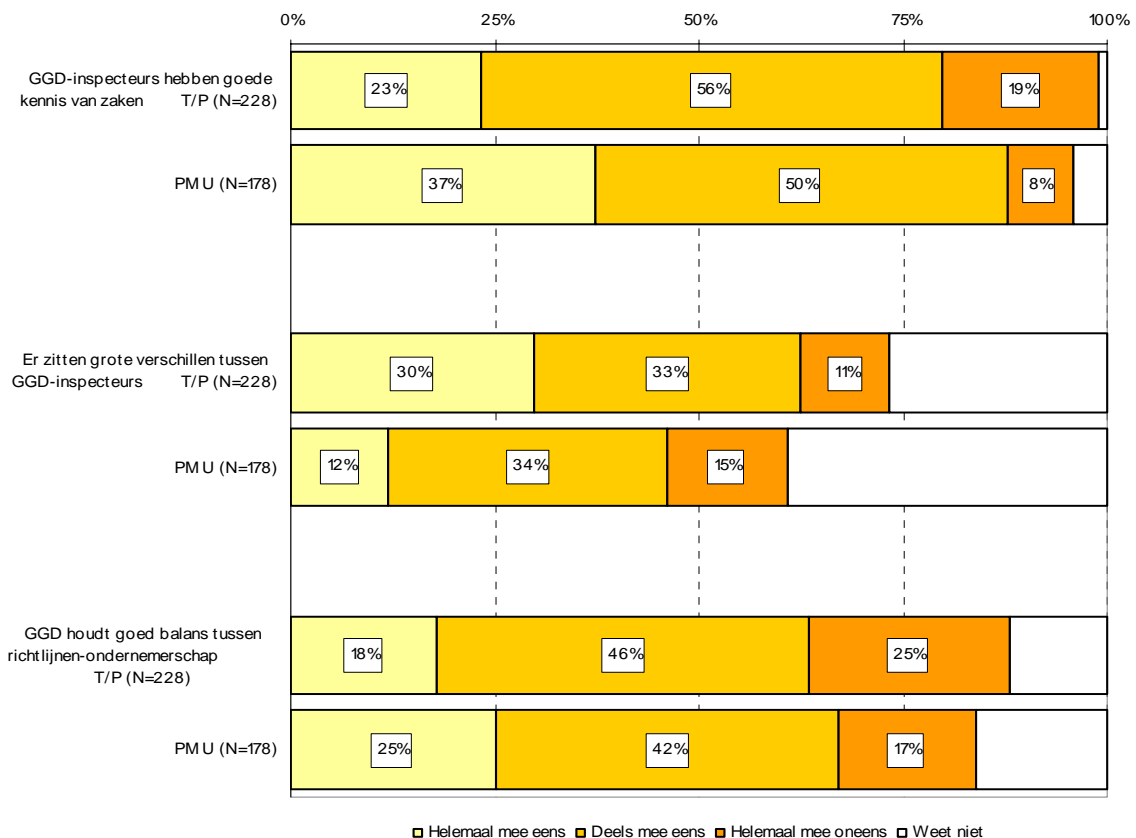
Aan de vergunninghouders is een aantal stellingen voorgelegd over ervaringen met inspecteurs (zie volgende grafiek). In de eerste plaats de kennis van de inspecteurs: 23% van de tatoeëerders en piercers, en 37% van de schoonheidsspecialisten vindt dat inspecteurs een goede kennis van zaken hebben. Uit open antwoorden blijkt dat degenen die dit niet of ten dele vinden, van mening zijn dat vooral de kennis over het vak tekort schiet.

Van de tatoeëerders en piercers vindt 30% dat er grote verschillen zijn tussen inspecteurs qua kennis en omgang met de hygiënerichtlijnen en 33% vindt dit ten dele. Van de schoonheidsspecialisten vindt 12% dat sprake is van grote verschillen, en 34% vindt dit ten dele. Overigens kon een vrij grote groep deze vraag niet beantwoorden omdat ze geen ervaring hebben met verschillende inspecteurs.

Ten slotte vinden veel vergunninghouders dat niet alle GGD-inspecteurs even goed in staat zijn een goede balans te vinden tussen de richtlijnen en het ondernemerschap. Bij de ta-

toeërders en piercers vindt een kwart dat hier onvoldoende sprake van is en bijna de helft vindt dat dit beter zou kunnen. De schoonheidsspecialisten zijn iets positiever: 17% vindt de balans onvoldoende wordt bewaard, en 42% meent dat dit verbeterd zou kunnen worden.

Grafiek 6.1 Stellingen over ervaringen van vergunninghouders met inspecteurs

6.2 Gedrag vergunninghouders tijdens en na inspectie

Vanuit het beroepsveld wordt gewezen op nog een tweede zwakte in het systeem, namelijk dat inspecties op afspraak plaats vinden. Wanneer de handeling op het moment van de inspectie op een goede wijze wordt uitgevoerd, kan de vergunninghouder daarna jarenlang de richtlijnen negeren zonder dat dit wordt opgemerkt.

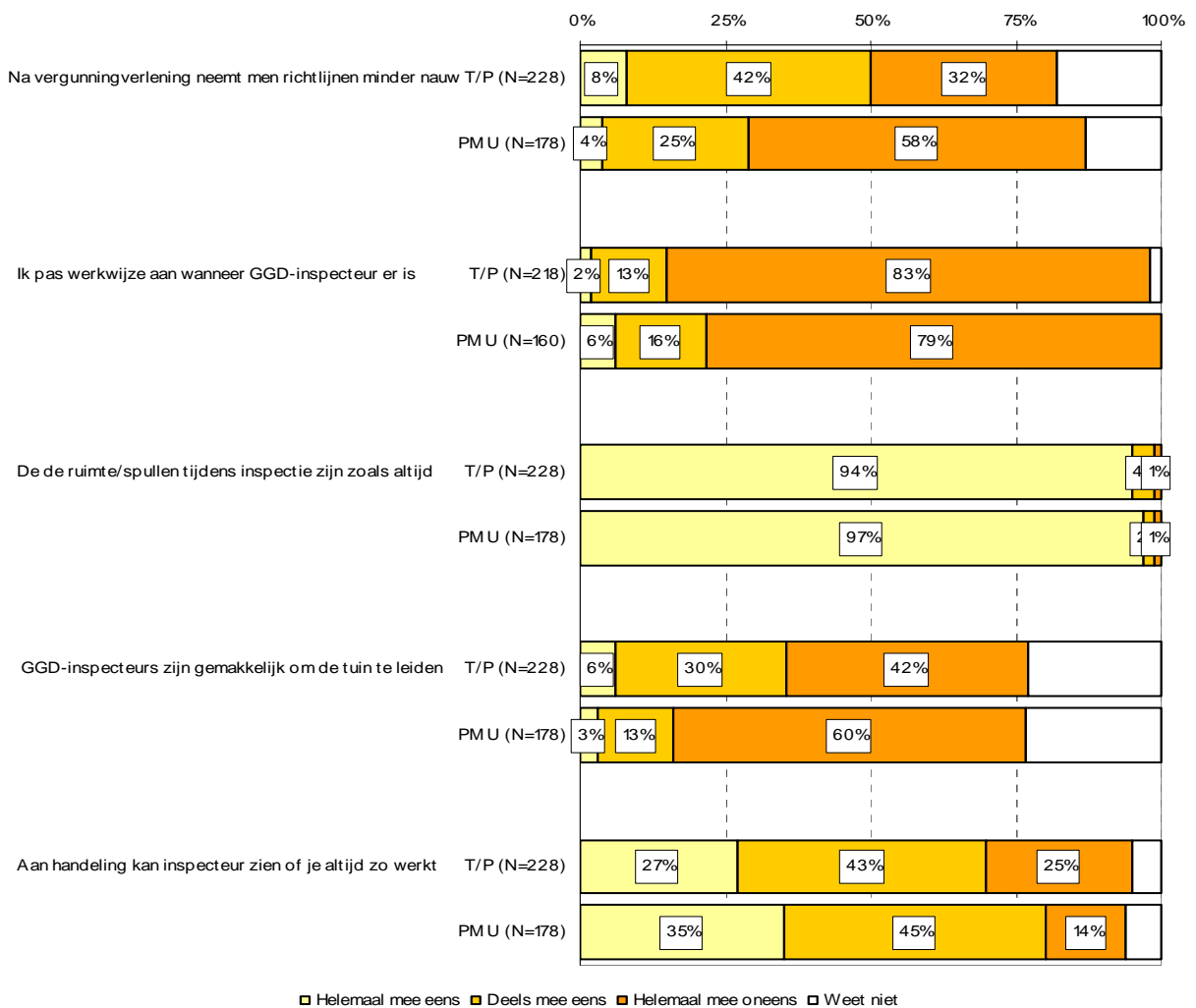
De GGD-inspecteurs zijn van mening dat dit wel meevalt. Als iemand een handeling op een andere wijze uitvoert dan normaal, is dat volgens hen te zien omdat er dan haperingen in de handeling ontstaan. Vanuit het beroepsveld wordt aangegeven dat sowieso snel sprake is van haperingen, omdat het moeten uitvoeren van een handeling in bijzijn van een inspecteur spannend is. De behandelaar vraagt zichzelf steeds af of het wel goed is, en gaat overal bij nadenken. Hierdoor ontstaan als vanzelf haperingen.

Ook over deze zaken hebben wij de vergunninghouders enkele stellingen voorgelegd. Onder de tatoeërders en piercers denkt 50% dat collega's het (deels) minder nauw nemen

met de regels als ze eenmaal een vergunning hebben gekregen; van de schoonheidsspecialisten denkt 29% dit. In hoeverre zeggen de vergunninghouders ook over zichzelf dat zij hun gedrag aanpassen als de GGD-inspecteur is? Van de tatoeëerders en piercers zegt 15% dat (ten dele) het geval is; en 21% van de schoonheidsspecialisten. De inrichting van de ruimte en de spullen die de GGD-inspecteur ziet, komen volgens de vergunninghouders in de regel overeen met hoe het doorgaans is.

Van de tatoeëerders en piercers vindt 36% dat GGD-inspecteurs (redelijk) makkelijk om de tuin te leiden zijn. Bij de schoonheidsspecialisten is dit duidelijk lager: 16%. Kan de inspecteur aan de manier waarop de handeling wordt uitgevoerd zien of de vergunninghouder/aanvrager altijd zo werkt? Van de schoonheidsspecialisten denkt 35% dat dit inderdaad zo is, en denkt 45% dat dit ten dele het geval is. Tatoeëerders en piercers denken iets minder vaak dat inspecteurs dit kunnen zien (27% denkt van wel, 43% denkt dat dit deels het geval is).

Grafiek 6.2 Stellingen over gedrag bij inspectie en beïnvloedbaarheid inspecteurs

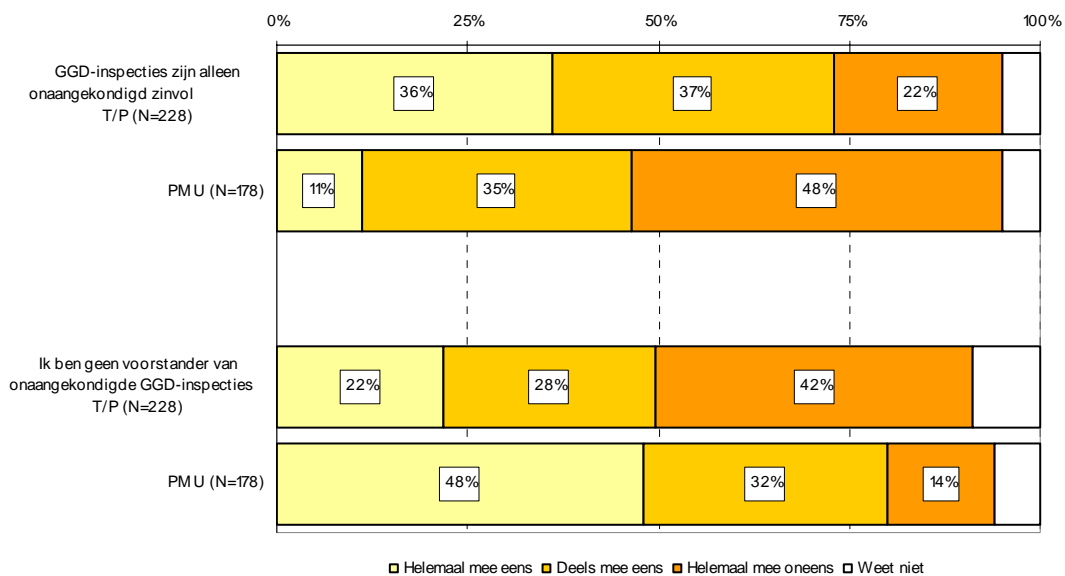

6.3 Inspecties op afspraak

Voor GGD-inspecties wordt altijd een afspraak gemaakt; ze vinden nooit onaangekondigd plaats. Bij de tatoeëerders en piercers vindt 36% dat GGD-inspecties alleen onaangekondigd zinvol zijn; 37% vindt dit ten dele. Bij de schoonheidsspecialisten is een minder hoog percentage van mening dat alleen onaangekondigde inspecties zinvol zijn (11%); een vrijwel even hoog percentage als bij de tatoeëerders en piercers is het er ten dele mee eens (35%).

Van de tatoeëerders en piercers is 42% sterk voorstander van onaangekondigde inspecties; bij de schoonheidsspecialisten is dit slechts 14%.

Grafiek 6.3 Stellingen over wel of niet aankondigen van inspecties

Overigens is niet voor niets gekozen voor aangekondigde inspecties. Veel studio's zijn slechts beperkt geopend en voeren de vergunde werkzaamheden onregelmatig uit. Dit geldt in sterke mate voor schoonheidsspecialisten die in veel gevallen slechts af en toe een klant voor PMU hebben. Maar er zijn ook piercingshops en tattoostudio's waarvoor geldt dat zij niet altijd open zijn en zeker niet altijd bezig zijn met een klant. Dit betekent dat bij onaangekondigde inspecties weliswaar de inrichting en de ruimte geïnspecteerd kunnen worden, maar niet de handeling zelf. Juist de handelingswijze brengt de meeste gezondheidsrisico's met zich mee.

6.4 Geldigheidstermijn en kosten van de vergunning

Veel vergunninghouders pleiten voor een onbeperkte geldigheidstermijn van een eenmaal verkregen vergunning.

Aan de vergunning zijn kosten verbonden (zie tabel 6.1 met een overzicht van de huidige tarieven). De tarieven worden jaarlijks geïndexeerd op grond van het CBS loonindexcijfer voor de sector overheid.

Tabel 6.1 Vergunningkosten per 1 juni 2011¹

Soort vergunning	Kosten
Gaatjes prikken in oren en neusvleugels met een piercinginstrument	194,14
Cosmetische tatoeage of permanente make-up	339,75
Tatoeëren	388,28
Piercen	388,28
Combinatie van bovenstaande activiteiten	485,35
Herinspectie op basis van het uurtarief	97,07
Reiskosten per kwartier of gedeelte van een kwartier	24,27

De kosten en het steeds na een aantal jaren opnieuw voor een vergunning moeten betalen, stuiten op veel onbegrip en weerstand in het beroepsveld. Deze weerstand wordt deels zichtbaar in de mening van de vergunninghouders over de kosten van de vergunning (zie volgende tabel). Van de tatoeëerders en piercers vindt 36% het onredelijk dat er kosten aan de vergunning verbonden zijn, 29% vindt de kosten te hoog en 26% vindt het onredelijk om na een eerste vergunning opnieuw te moeten betalen. Schoonheidsspecialisten vinden het in het algemeen wel redelijk dat er kosten aan een vergunning verbonden zijn, maar vinden de kosten vooral te hoog (57%) en vinden het onredelijk om voor een nieuwe vergunning opnieuw te moeten betalen (31%).

Tabel 6.2 Wat vindt u van de kosten die aan de vergunning verbonden zijn?

	Tatoeage & Piercing	PMU
De kosten zijn redelijk	4%	3%
De kosten zijn te hoog	29%	57%
Het is redelijk 1x te betalen, daarna niet meer	26%	31%
Het is onredelijk dat er kosten aan zijn verbonden	36%	9%
Weet niet/geen mening	4%	0%
Totaal	100%	100%
	(n=228)	(n=178)

Aan degenen die hebben aangegeven de kosten te hoog te vinden of het onredelijk te vinden dat er kosten aan verbonden zijn, is gevraagd dit nader toe te lichten.

Wat betreft de mening dat de **vergunning kosteloos** zou moeten worden verstrekt (met name tatoeëerders en piercers) wordt verwezen naar het systeem zoals dit voorheen in Amsterdam bestond: geen vergunning, geen kosten, wel onaangekondigde inspecties. Ook wordt verwezen naar andere branches waar vergunningen gratis zouden worden verstrekt en/of inspecties niet in rekening worden gebracht (er wordt bijvoorbeeld veelvuldig verwezen naar de horeca²).

¹ Over de kosten van de inspecties wordt geen BTW doorberekend.

² Overigens is het niet juist dat vergunningen in andere branches gratis worden verstrekt. Ook in de horeca is een vergunning nodig waar kosten aan verbonden zijn. In principe hoeven deze kosten slechts een maal te worden voldaan (vergunning blijft geldig).

Wat betreft de **hoogte van de tarieven** zijn het vooral de schoonheidsspecialisten die hier moeite mee hebben. Dit is, gezien de omzet die zij doorgaans met PMU-activiteiten creëren, begrijpelijk. Een kwart van de schoonheidsspecialisten heeft niet wekelijks een klant voor PMU. Verder vinden zowel tatoeëerders en piercers als schoonheidsspecialisten de kosten te hoog in verhouding tot het werk van de inspecteur. Velen zeggen in de enquête dat de inspecteur niet langer dan een uur binnen is, waarvoor zij een rekening van zo'n 500 euro krijgen. Verder zijn zij van mening dat een inspectie van een nieuwe studio meer tijd kost dan een al eerder geïnspecteerde studio.

Wij hebben een aantal inspecteurs gevraagd hoeveel tijd zij nodig hebben voor een inspectie, de voorbereiding hiervan en de administratieve afhandeling. Deze tijden verschillen per inspectie en hangen onder meer samen met het al dan niet moeten controleren van een autoclaaf (velen werken alleen met disposables¹). Een inspectie bij een tatoeëerder die met disposables werkt, kan met een ervaren inspecteur in 1 uur klaar zijn, terwijl een inspectie door dezelfde inspecteur bij een tatoeëerder met een autoclaaf 2,5 uur kan duren (hierbij komen dan nog 1 à 2 uur voorbereidings- en afhandelingstijd). Daarnaast kan een inspecteur veel tijd kwijt zijn wanneer een vergunninghouder met veel onbekende producten werkt; de inspecteur moet dan na afloop van de inspectie uitzoeken of de producten zijn toegestaan.

Ten slotte hangen verschillen ook samen met ervaring: minder ervaren inspecteurs hebben meer tijd nodig dan ervaren inspecteurs.

Officieel staat voor ieder type vergunning een bepaalde normtijd. Als we deze normtijden vergelijken met de tijden die ervaren inspecteurs zeggen bezig te zijn met een inspectie (inclusief voorbereiding en afhandeling), dan ligt de daadwerkelijk bestede tijd gemiddeld ongeveer 1 à 1,5 uur lager dan de vastgestelde normtijden. In deze voorbereiding is echter geen rekening gehouden met de tijd die besteed wordt aan het volgen van de opleiding en de terugkomdagen. Vanwege de doorstroming van inspecteurs (vertrek van ervaren inspecteurs en komst van nieuwe, onervaren inspecteurs) bij vooral de kleinere GGD-en blijven opleiding en terugkomdagen van belang. Overigens blijken terugkomdagen ook belangrijk vanwege de ontwikkeling van nieuwe apparatuur in de branches. Daarnaast is in de berekening hierboven bij de voorbereidingstijd geen rekening gehouden met tijd die inspecteurs bezig zijn met het sturen van reminders (bij het niet tijdig aanvragen van een nieuwe vergunning), het nabellen bij uitblijven van reactie, en het wederom nabellen wanneer een ingediende aanvraag incompleet blijkt. Dit soort vertragende elementen blijken in praktijk veel voor te komen.

Over de vraag of een herinspectie minder tijd kost dan een eerste inspectie verschillen de GGD-inspecteurs van mening. Sommigen zeggen inderdaad minder tijd te besteden bij een al bekende studio; anderen zeggen dat dit niet uitmaakt, omdat de apparatuur gewoon gecontroleerd moet worden en de handeling moet worden uitgevoerd. Wel is duidelijk dat inspectietijden sterk kunnen verschillen tussen vergunninghouders bij wie alles goed op orde is en vergunninghouders bij wie dit niet het geval is.

¹ Van de tatoeëerders en piercers die de enquête invulden, gaf 50% aan alleen met disposables te werken.

6.5 Draagvlak voor het vergunningstelsel

In het vorige hoofdstuk werd geconstateerd dat het draagvlak onder vergunninghouders voor de hygiënerichtlijnen, met uitzondering van de leeftijdseisen en enkele specifieke richtlijnen, groot is. Het draagvlak voor het huidige vergunningstelsel is onder vergunninghouders in het algemeen echter niet groot. De volgende elementen spelen hierbij een rol.

Kosten en geldigheidstermijn van de vergunning en de inspectiewijze

In de voorgaande paragrafen is al een aantal punten aan de orde geweest waar veel kritiek op is.

- De hoge kosten van een vergunning, zowel in relatie tot de omzet van een bedrijf (met name voor PMU) als tot de tijdsinvestering van de inspecteurs. Diverse vergunninghouders zijn van mening dat wanneer de vergunningkosten verlaagd zouden worden, de drempel minder hoog zou zijn om een vergunning aan te vragen.
- De geldigheidsduur van een vergunning in relatie tot de kosten ervan (moet iedere twee, inmiddels drie jaar opnieuw worden aangevraagd én betaald).
- Velen vinden het systeem zinloos, omdat controles worden aangekondigd. Zij zijn van mening dat het geen positief effect heeft op hygiënisch werken in de branche.
- Er is ergernis over het gebrek aan kennis van het vak van tatoeëren en piercen bij de inspecteurs, en over de verschillen in benadering tussen inspecteurs.
- Het idee heerst dat alleen in deze branche kosten worden gevraagd voor inspectie.
- Velen zeggen vóór invoering van het vergunningensysteem ook al hygiënisch te hebben gewerkt, en nergens om te hebben gevraagd. Voor hen verandert er niets, behalve de verplichting dat ze een vergunning moeten hebben, en daar ook nog voor moeten betalen.

Voorlichting richting consument en betekenis vergunning volgens consument

Het draagvlak voor het vergunningstelsel heeft, met name onder tatoeëerders, tevens sterk te lijden onder de gebrekkige voorlichting richting de consument. Het gaat hier niet alleen om het uitblijven van een voorlichtingscampagne via Postbus 51 of via posters op scholen, waarvan tatoeëerders van mening zijn dat dit is toegezegd (zie paragraaf 3.5).

Hier speelt ook het sterke vermoeden van vergunninghouders dat consumenten ten onrechte denken dat de vergunning niet alleen staat voor een hygiënische werkwijze, maar óók voor vakwerk en artistieke kwaliteit. Van de tatoeëerders en piercers vindt 61% dat de vergunning voor de klant om deze reden misleidend werkt, en 31% vindt dit dat dit ten dele zo is. Bij de schoonheidsspecialisten is 28% de mening toegedaan dat de vergunning misleidend werkt, en vindt 51% dit ten dele.

Wij hebben de consumenten de vraag voorgelegd waar de vergunning, volgens hen, voor staat. In onderstaande tabel is te zien dat 87% van de consumenten van mening is dat de vergunning staat voor hygiënisch werken. De helft van de consumenten gaat ervan uit dat de vergunning (ook) staat voor vakmanschap. Bijna een kwart meent dat de vergunning (ook) staat voor artistieke kwaliteit. We kunnen dus concluderen dat de aanname van de tatoeëerders voor een groot deel juist is.

Tabel 6.3 Waar denkt u dat de vergunning voor staat? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Aantal	%
Voor hygiëne ter voorkoming van infecties	347	87%
Voor vakmanschap	199	50%
Voor artistieke kwaliteit	89	22%
Weet niet	7	2%
Anders	4	1%
Totaal	401	100%

Toename van het aantal tatoeageshops

De tatoeëerdersbonden (NBT en BVT) zijn van mening dat het huidige vergunningstelsel een voor hen belangrijk nadelig neveneffect heeft gehad: het zou een sterke toename van 'beunhazen' in de hand hebben gewerkt (tatoeëerders met vergunning die onvakkundig werken). Onder invloed van realityshows als LA Ink en Miami Ink is belangstelling voor tatoeëren de afgelopen jaren sterk toegenomen. Op internet zijn alle benodigde materialen gemakkelijk te bestellen, en er worden her en der korte cursussen van enkele dagen aangeboden. Als startende tatoeëerders makkelijk aan een vergunning komen (de GGD kijkt immers alleen naar de hygiëne), legitimeert deze vergunning hun werk, zo is de redenering.

In de eerste plaats moet de vraag worden beantwoord wat een 'beunhaas' in dit beroepsveld is. Er gelden immers geen opleidingseisen, en over artistieke kwaliteit valt (zo blijkt uit de open antwoorden van tatoeëerders) te twisten. Volgens de bonden gaat het met name om tatoeëerders die recentelijk, na een korte cursus van enkele dagen, zijn begonnen met tatoeëren. Dit in tegenstelling tot de gevestigde, 'goede' tatoeëerders die in de leer zijn geweest bij een ervaren tatoeëerder. De nieuwe groep tatoeëerders zou niet alleen slechte kwaliteit leveren, maar ook onvakkundig werk. Onvakkundig tatoeëren (er wordt te diep in de huid gewerkt, of teveel onnodig in de huid geprikt) zou kunnen leiden de volgende nadelige gezondheidseffecten.

- Verkleuring van de omliggende huid: de inkt gaat uitlopen. Bij een grote tatoeage is, volgens de bonden, dan sprake van blijvende verminking. Het kan grote psychische problemen met zich meebrengen.
- Ontstekingen van de huid.
- Ontstaan van littekenweefsel, wat eveneens leidt tot blijvende verminking.

Wij hebben een dermatoloog benaderd en gevraagd om een visie hierop. Volgens de dermatoloog geldt in het algemeen dat hoe meer schade wordt toegebracht bij een invasieve ingreep (zoals onnodig vaak en/of te diep prikken in de huid), des te groter het risico op infecties is.

Als de redenering van de bonden klopt, dan zou de opleiding van recent gestarte tatoeëerders korter moeten zijn geweest dan die van de groep tatoeëerders van 2007 en daarvoor, en zou sprake moeten zijn van een substantieel percentage klachten over de tatoeage onder consumenten.

In de eerste plaats de opleiding. De groep 'gevestigde tatoeëerders' van 2007 en daarvoor en de groep tatoeëerders die in 2008 of daarna *voor het eerst* een shop heeft geopend, laten nauwelijks verschil zien in antwoorden op de vraag hoe zij het vak hebben geleerd. Onder de groep tatoeëerders van na 2007 zijn zelfs relatief meer tatoeëerders die in de leer zijn gegaan bij een ervaren tatoeëerder. Andersom zijn er onder de groep van 2007 en

daarvoor *meer* tatoeëerders die zich het ambacht zelf hebben eigen gemaakt dan in de groep erna (vaak in combinatie met meekijken, erover lezen en soms een korte cursus volgen). De groep van na 2007 zegt ongeveer evenveel praktijk/stagedagen en theoriedagen te hebben gehad als de groep van 2007 en daarvoor.

Dan de klachten van consumenten. Uit de consumentenenquête komen geen grote problemen naar voren: 96% van de consumenten die in de afgelopen drie jaar een tatoeage heeft laten zetten, zegt hiermee achteraf gezien tevreden te zijn. Voor 4% geldt dit niet. Redenen hiervoor zijn: de afbeelding is niet mooi gezet; er is niet hygiënisch gewerkt, of de inkt is uitgelopen.

Al met al betekent dit dat wij voor de aannames van de bonden over de toename van 'beunhazen' geen bewijs hebben kunnen vinden.

Aanpak illegale praktijken

Ten slotte heeft het draagvlak voor het systeem sterk te lijden onder het uitblijven van een stevige aanpak van illegale praktijken (zonder vergunning). Dit punt wordt in het volgende hoofdstuk verder besproken.

Tot slot

De hierboven genoemde aspecten betekenen overigens niet dat er in het geheel geen draagvlak is voor enig vergunningstelsel. Het liefst zien de branches een vergunningstelsel:

- met eenmalige kosten
- van onbeperkte duur
- met onaangekondigde controles (met name tatoeëerders)
- alleen betalen wanneer sprake is van een verbeterlijst en een noodzakelijk herinspectie
- hoge boetes voor illegale of terugkerende onhygiënische praktijken
- een meldpunt voor wanpraktijken

Daarbij vragen met name schoonheidsspecialisten om verschillende tarieven voor enerzijds de ruimte en anderzijds voor de persoon die de handeling verricht. Diverse schoonheidsspecialisten hebben hun PMU-praktijk gesloten omdat de kosten in verhouding tot de omzet te hoog waren. Een aantal is nu als ambulante PMU'er aan de slag in verschillende praktijken. De praktijken betalen nu de volledige vergunningkosten (terwijl de omzet hieruit gering is), terwijl degenen die de behandeling verrichten niets betalen.

6.6 Conclusies

Het draagvlak voor het huidige vergunningstelsel onder de vergunninghouders is niet groot. Dit heeft met een aantal factoren te maken.

In de eerste plaats zijn er factoren betreffende vergunningverlening

- De kosten worden als hoog ervaren: hoog in relatie tot de omzet (met name voor schoonheidsspecialisten) en hoog in relatie tot de tijdsinvestering van inspecteurs volgens de vergunninghouders. De gemiddelde tijdsinvestering van inspecteurs lijkt inderdaad lager te liggen dan de norm. In de norm is echter ook tijdsinvestering in opleiding verdisconteerd. Ook is duidelijk dat de verschillen in benodigde inspectietijd tussen vergunninghouders om diverse redenen sterk uiteen kunnen lopen.

- De korte geldigheidstermijn van de vergunning
- De inspecties op afspraak (door veel vergunninghouders als zinloos bestempeld)
- Ergernis over inspecteurs (met name verschillen in benadering tussen inspecteurs)

In de tweede plaats is er ergernis over de gebrekkige voorlichting aan de consument, die ervan uit zou gaan dat een vergunning niet alleen voor een goede hygiëne staat, maar ook voor kwaliteit en vakmanschap. Uit de consumentenenquête blijkt deze aanname voor een deel te kloppen.

In de derde plaats heerst met name onder tatoeëerders het idee dat het vergunningstelsel heeft bijgedragen aan een toename van het aantal 'beunhazen' met vergunning, omdat de vergunning te gemakkelijk te verkrijgen is en alleen betrekking heeft op de hygiëne. Wij hebben voor deze aanname geen bewijs kunnen vinden.

Ten slotte is er ergernis over het onvoldoende aanpakken van illegale praktijken (i.e. praktijken zonder vergunning).

7 Toezicht en handhaving door de nVWA

In de voorgaande paragraaf werd duidelijk dat handhaving van het bezit van vergunningen, ofwel het aanpakken van illegale praktijken¹, bij menig een vergunninghouder hoog op de agenda staat. In dit hoofdstuk proberen we een antwoord te geven op de vraag in welke mate sprake is van illegale praktijken in het beroepsveld van de tatoeëerders en piercers.

7.1 Meningen over het vóórkomen van illegale praktijken

Vergunninghouders

Onderstaande tabel laat zien dat 78% van de tatoeëerders en piercers zegt te weten, of te denken, dat in of rond de eigen gemeente vergunningplichtige shops zijn die zonder vergunning werken. Van de schoonheidsspecialisten is 63% deze mening toegedaan. Aan deze vergunninghouders is vervolgens gevraagd welke indicaties zij hiervoor hebben. Bij tatoeëerders blijken klanten die voor 'opknapwerk' van een door iemand anders gezette tatoeage komen, de belangrijkste bron van informatie (52%). Ruim een derde van de tatoeëerders zegt tatoeëerders zonder vergunning te kennen en de adressen te weten. Bij de schoonheidsspecialisten baseert 30% zich op 'van horen zeggen'. Ruim een kwart zegt de betreffende salons te kennen.

Tabel 7.1 Zijn er in/rond uw gemeente shops/salons die vergunningplichtig zijn maar zonder vergunning werken, en zo ja: welke indicaties heeft u hiervoor?

Zijn er illegale praktijken in/rond gemeente?	Tatoeage & Piercing	PMU
Geen idee	21%	32%
Ik denk het niet	1%	3%
Ik denk het wel	20%	31%
Ja	58%	32%
	100%	100%
	(n=228)	(n=178)
<i>Welke indicaties heeft u hiervoor? (meerdere antwoorden mogelijk)</i>		
Van horen zeggen	39%	30%
Ik ken ze/weet waar ze zitten	37%	26%
Van advertenties	15%	9%
Van klanten/opknapwerk	52%	27%
Anders	5%	3%
Totaal	(n=178)	(n=113)

Van de vergunninghouders die hebben aangegeven een of meer adressen te kennen van illegale shops/salons heeft 23% hier ook daadwerkelijk melding van gedaan bij de GGD en/of de nVWA (dat is 7% van alle vergunninghouders die de vragenlijst hebben ingevuld).

¹ Met 'illegaal' doelen wij hier op ondernemers die tatoeëren en piercen zonder in het bezit te zijn van een geldige vergunning.

De belangrijkste redenen om geen melding te doen, zijn in volgorde van meest naar minst genoemd:

- er wordt toch niets mee gedaan (belangrijkste reden bij tatoeëerders)
- collega's uit principe niet willen aangeven (belangrijkste reden schoonheidsspecialisten)
- het niet hun taak vinden
- voorkomen dat illegale praktijken aan een vergunning worden geholpen
- angst voor represailles/angst dat bekend wordt wie hen heeft aangegeven
- teveel moeite

nVWA

De nVWA betwijfelt of illegaliteit inderdaad in die mate voorkomt als de branches denken. In 2010 kreeg de nVWA klachten binnen over 152 verschillende adressen; 143 hiervan hadden betrekking op het werken zonder vergunning. In 2011 waren er 109 klachten (onbekend is of dit ook over 109 verschillende adressen ging), waarvan 89 klachten betrekking hadden op het werken zonder vergunning. In 2010 werden 75 klachten gegrond verklaard. Van de klachten werden er 83 niet gegrond verklaard of konden niet worden bewezen; in 2011 werden 53 klachten gegrond verklaard en waren er 37 niet gegrond of konden niet worden bewezen. Redenen voor niet gegrond verklaren waren bijvoorbeeld dat ondernemerschap niet kon worden bewezen, er geen activiteiten meer werden uitgevoerd, of een artiest adverteerde voor zichzelf maar voerde de behandeling in een vergunde shop uit. Sommige klachten werden anoniem ingediend en bevatten te weinig concrete informatie.

Illegale tatoeëerders gaven veelal aan niet te hebben geweten een vergunning nodig te hebben. Tot voor kort gaf de nVWA degenen onder hen die zich bereid toonden een vergunning aan te vragen bij de GGD, alleen een schriftelijke waarschuwing. Recentelijk heeft de nVWA besloten dit beleid aan te passen, waarmee overtreders standaard een boeterapport van 525 euro krijgen.

7.2 Indicaties voor illegale praktijken uit de consumenten-enquête (tatoeage en piercing)

Op de vraag in welke mate sprake is van illegaliteit in de branche hebben we meer zicht gekregen door in de eerste plaats de consumenten te vragen of ze zich al dan niet in een van buiten duidelijk als zodanig herkenbare shop/studio hebben laten behandelen (zie onderstaande tabel). Aannemelijk lijkt namelijk dat de behandelruimte van illegale beoefenaars niet van buiten af herkenbaar is. Omgekeerd kan echter niet zonder meer worden gesteld dat een van buitenaf niet herkenbare behandelruimte illegaal is. Van de houders van een vergunning voor tatoeëren en piercen zegt namelijk 8% in een niet van buiten als studio herkenbare ruimte te werken. Gezien de vergunningeisen dienen ze (wel) over een speciaal ingerichte ruimte te beschikken. Deze redenering doorzettend bevinden de illegale beroepsbeoefenaars zich vooral onder hen die in een niet speciaal ingerichte ruimte in een van buiten niet herkenbare shop/studio werken.

Tatoeage

Uit de consumentenenquête blijkt dat 11 personen (4%) in een niet speciaal ingerichte ruimte in een van buiten niet herkenbare shop/studio een tatoeage hebben laten zetten. Drie personen (1%) hebben eveneens een tatoeage laten aanbrengen in een niet van bui-

ten herkenbare studio/shop waarvan ze zich niet meer kunnen herinneren of de ruimte speciaal was ingericht. Tenslotte hebben nog eens drie personen de tatoeage bij zich zelf thuis in een woonvertrek laten aanbrengen. Op basis van deze gegevens kunnen we concluderen dat zo'n 5% van de in de laatste drie jaren aangebrachte tatoeages vermoedelijk in een niet vergunde ruimte zijn gezet. Hierbij gaat het niet noodzakelijkerwijs om illegale praktijken omdat formeel gesproken hiervan alleen sprake is wanneer de lichaamsversiering tegen betaling is aangebracht. Tegelijkertijd kan niet worden uitgesloten dat zich ook onder de van buiten niet herkenbare studio's aan huis mét ingerichte ruimte niet-vergunde praktijken bevinden. Op basis van het consumentenonderzoek concluderen wij dat circa 5% van de in de laatste drie jaren aangebrachte tatoeages illegaal gezet is.

Tabel 7.2 Ruimte waarin de lichaamsversiering is aangebracht

Aard behandelruimte	Tatoeëren		Piercen	
	Aantal	%	Aantal	%
Van buiten herkenbare studio/shop/winkel/mobiele unit	223	76%	148	87%
Van buiten herkenbare studio aan huis in speciaal ingerichte ruimte	36	12%	15	9%
Van buiten herkenbare studio aan huis in een gewoon woonvertrek	0	0%	3	2%
Van buiten niet herkenbare studio aan huis in speciaal ingerichte ruimte	16	6%	2	1%
Van buiten niet herkenbare studio aan huis in een gewoon woonvertrek	11	4%	2	1%
Van buiten niet herkenbare studio aan huis waarvan de respondent de aard van de behandelruimte is vergeten	3	1%	1	1%
Bij de respondent thuis	3	1%	0	0%
Totaal	292	100%	171	100%

Piercing

Wanneer we voor piercings dezelfde redenering volgen als bij tatoeages, dan is de conclusie dat één persoon (1%) een piercing heeft laten zetten in een woonvertrek in een van buitenaf niet als studio herkenbaar pand. Eveneens één persoon is de aard van de behandelruimte in een dergelijk pand vergeten. Op grond van hiervan zouden we concluderen dat 2% van de piercings is aangebracht in een niet vergunde ruimte. Opvallend is dat twee van de behandelruimten die zich bevinden in een woning die van buitenaf herkenbaar is als piercingstudio, volgens de respondenten, niet speciaal ingericht maar een gewoon woonvertrek waren. Wanneer we deze ook beschouwen als potentieel niet vergunde ruimten dan komt het aantal piercings dat is gezet in een ruimte waarvoor geen vergunning is afgegeven op circa 4%.

De conclusie van bovenstaande exercitie luidt derhalve dat uit de consumentenenquête volgt dat tot circa 5% van de gedurende de laatste 3 jaren gezette tatoeages en piercings illegaal zijn gezet.

7.3 Aanpak van illegale praktijken: beleid van de nVWA

Zoals in paragraaf 3.2 is uiteengezet, heeft de nVWA zich wat betreft het opsporen van illegale praktijken de afgelopen jaren voor een groot deel gebaseerd op informatie uit de webapplicatie Tatoeus en op binnengekomen klachten. Met de werkwijze via Tatoeus komen vooral de bekende ondernemingen in beeld die geen (verlenging van) een vergunning hebben aangevraagd. Na inspectiebezoek vragen de meesten alsnog een vergunning aan.

Hoewel het ministerie van VWS bij de invoering van het vergunningstelsel aan de vergunninghouders beloofde na de eerste jaren de focus te gaan verleggen op de aanpak van illegale praktijken onder onbekende ondernemingen (ondernemingen die niet in Tatoeus voorkomen), heeft dit tot op heden vooral vorm gekregen door het onderzoeken van klachten en meldingen.

Het zelf opsporen en aanpakken van illegale ondernemers blijkt in praktijk moeilijker dan verwacht. Er is toestemming nodig van het Openbaar Ministerie voor het binnentreden van een privédomein. Dergelijke toestemming wordt alleen verleend als er gegronde redenen zijn om aan te nemen dat sprake is van commerciële tatoeageactiviteiten. Volgens het besluit is bewijs nodig dat daadwerkelijk wordt getatoeëerd (er is niet alleen een ruimte en materiaal om de handelingen uit te voeren, maar deze worden ook daadwerkelijk gebruikt) en er is bewijs nodig dat er geld mee wordt verdiend. Ook moet de politie ingeschakeld kunnen worden om binnen te kunnen treden.

Op dit moment wordt door het ministerie van VWS gewerkt aan het aanpassen van het besluit zodat beter tot uitdrukking wordt gebracht dat er geen sprake hoeft te zijn van betrappen op heterdaad. Ook wordt door de nVWA gewerkt aan een nieuwe opsporingsmethode waarmee de hierboven genoemde problemen grotendeels opgelost kunnen worden. Op het moment van dit onderzoek was nog niet duidelijk in hoeverre deze nieuwe werkwijze voldoende rechtsgrond heeft.

7.4 Conclusie

Hoewel in het beroepsveld de mening overheerst dat er veel illegale praktijken zijn (i.e. praktijken die vergunningplichtige activiteiten uitvoeren zonder vergunning), lijkt dit erg mee te vallen. Uit de consumentenenquête blijkt circa 5% van de tatoeages in de afgelopen drie jaar illegaal te zijn gezet.

Overigens zegt het percentage illegaal gezette tatoeages niet veel over het aantal illegale praktijken. In 2010 heeft de nVWA 75 illegale praktijken (tatoeage en PMU) opgespoord. Gezien het lage percentage tatoeages dat waarschijnlijk illegaal is gezet, concluderen we dat ondernemers die illegaal tatoeëren, dit waarschijnlijk niet op grote schaal doen.

Het aanpakken van deze praktijken is, vanwege onder meer de wetgeving, niet eenvoudig. De nVWA zoekt op dit moment met het ministerie van VWS en de politie naar wegen om beter op te kunnen treden tegen illegaliteit.

8 Gezondheidsrisico's bij tatoeëren en piercen

Het doel van het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen is het terugbrengen van nadelige gezondheidseffecten die verband houden met tatoeëren en piercen. In dit hoofdstuk gaan we in op deze risico's.

8.1 Percentage complicaties in praktijk

Een belangrijke indicatie voor het effect van de wetgeving op de gezondheidseffecten is de mate waarin nadelige gezondheidseffecten optreden. Uit de consumentenenquête blijkt dat de wond bij tatoeages in 2% van de gevallen niet goed is genezen. Bij piercings ligt dit percentage hoger: 6% (zie de volgende tabel). Er was sprake van infectie en/of er ontstond littekenweefsel. Overigens zijn de meeste consumenten van mening dat de oorzaak hiervan gelegen was in een slechte verzorging van de wond door henzelf.

Wat betreft PMU wijzen wij erop dat bij twee van de 15 consumenten met PMU de wond niet goed genezen was. Zoals eerder al aangegeven is het aantal consumenten met PMU dat wij hebben kunnen enquêteren veel te laag om conclusies aan te kunnen verbinden. Toch is het aantal van twee niet goed genezen wonden op een totaal van 15 opmerkelijk.

Tabel 8.1 Is de wond goed genezen?

	Tatoeage		Piercing	
	Aantal	%	Aantal	%
Ja	287	98%	161	94%
Nee	5	2%	10	6%
Totaal	292	100%	171	100%

8.2 Complicaties naar type behandelruimte

In de volgende tabel zijn de antwoorden op de vraag of de wond goed is genezen uitgezet tegen de aard van de behandelruimte waarin de lichaamsversiering is aangebracht.

Tabel 8.2 Niet genezen wonden naar aard behandelruimte

Aard behandelruimte	Wond goed genezen					
	Tatoeëren			Piercen		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Van buiten herkenbare studio/ shop/winkel/mobiele unit	222 (0%)	1 (100%)	223 (100%)	142 (96%)	6 (4%)	148 (100%)
Van buiten herkenbare studio aan huis in speciaal ingerichte ruimte	36 (0%)	0 (100%)	36 (100%)	14 (93%)	1 (7%)	15 (100%)
Van buiten herkenbare studio aan huis in een gewoon woonvertrek	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1 (50%)	1 (50%)	2 (100%)
Van buiten niet herkenbare studio aan huis in spec. ingerichte ruimte	15 (94%)	1 (6%)	16 (100%)	2 (100%)	0 (0%)	2 (100%)
Van buiten niet herkenbare studio aan huis in gewoon woonvertrek	10 (91%)	1 (9%)	11 (100%)	2 (67%)	1 (33%)	3 (100%)
Van buiten niet herkenbare studio aan huis, type ruimte onbekend	1 (33%)	2 (67%)	3 (100%)	0 (0%)	1 (100%)	1 (100%)
Totaal	287 (98%)	5 (2%)	292 (100%)	161 (94%)	10 (6%)	171 (100%)

In wat voor soort behandelruimten zijn de vijf niet goed genezen **tatoeages** gezet? Hoewel het absolute en relatieve aantal complicaties klein is, valt wel op dat vier van de vijf complicaties zijn opgetreden bij tatoeages die zijn gezet in een van buiten niet als studio/shop herkenbare ruimte. In de van buiten herkenbare shops/studio's is het aantal complicaties 1 op 259 behandelingen, of te wel 0,4%. Bij de niet van buiten herkenbare shops (exclusief de eigen woning van de respondent) is dit 4 op 25, of te wel 16%.

Zoals uit tabel 8.1 blijkt, is het risico op een niet goed genezende wond met 6% bij **piercings** in het algemeen groter is dan bij tatoeages. In van buiten goed herkenbare shops/studio's is het aantal complicaties 8 op 164 behandelingen, hetgeen overeenkomt met 5%. Hierbij zij opgemerkt dat twee behandelingen hebben plaatsgevonden in een niet speciaal ingerichte ruimte maar in een woonvertrek, waarbij één van deze behandelingen tot een complicatie heeft geleid.

Het aantal behandelingen in van buiten niet herkenbare behandelruimten bedraagt slechts zes, waarbij, ondanks het kleine absolute aantal, opvalt dat in twee gevallen (33%) de wond niet goed is genezen.

8.3 Conclusies

Hoewel het absolute aantal tatoeages en piercings dat in een niet van buiten herkenbare shop is gezet klein is, lijken de volgende conclusies gerechtvaardigd.

- Het percentage tatoeages waarbij de wond niet goed geneest is klein (2%). Bij piercings ligt dit percentage beduidend hoger (6%).
- Het kleine aantal complicaties bij tatoeages komt doordat een meerderheid van de respondenten hun tatoeage heeft laten zetten in een van buiten duidelijk als zodanig herkenbare tatoeageshop/studio. De kans op een complicatie in dit type behandelruimte is erg klein. Een beperkt gedeelte van de respondenten heeft een tatoeage laten zetten in een niet van buiten als zodanig herkenbare behandelruimte. Het risico op complicaties lijkt aanzienlijk groter dan in een reguliere shop.
- In het geval van piercings is het risico op complicaties in een van buiten herkenbare shop/studio groter dan in het geval van tatoeages. Hoewel een zeer beperkt aantal respondenten een piercing in een niet van buiten herkenbare behandelruimte heeft laten zetten, lijkt ook hier een verhoogd risico op complicaties.

Wanneer we terugkomen op de eerder gedane veronderstelling (paragraaf 7.2) dat illegale praktijken vooral plaatsvinden in shops/studio's die van buitenaf niet herkenbaar zijn, dan is het aannemelijk dat illegaliteit tot een grotere kans op complicaties leidt.

Research voor Beleid
Bredewater 26
Postbus 602
2700 MG ZOETERMEER
tel: 079 3 222 222
fax: 079 3 222 212
e-mail: info@research.nl
www.research.nl

